

UNIVERSITA KARLOVA

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Trestný čin opilství podle § 360 trestního zákona

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze dne 9. 5. 2010

Jana Vlášková

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé diplomové práce Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky a za jeho čas strávený průběžnými konzultacemi, které nemalým dílem přispěly k vypracování mé diplomové práce.

Obsah:

Úvod	1
1. Historický vývoj	4
1.1 19. až 20. století	4
1.2 Současná právní úprava	13
2. Skutková podstata trestného činu opilství	18
2.1 Objekt	18
2.2 Objektivní stránka	19
2.3 Subjekt	25
2.4 Subjektivní stránka	26
3. Účastenství v užším smyslu	29
3.1 Organizátorství	29
3.2 Návod	29
3.3 Pomoc	30
4. Vývojová stádia trestného činu opilství	32
4.1 Příprava	32
4.2 Pokus	33
5. Actio libera in causa	34
5.1 Actio libera in causa dolosa	36
5.2 Actio libera in causa culposa	39
6. Právní postih opilství	41
6.1 Sankce	42
6.2 Ochranná opatření	46
7. De lege ferenda	50
Závěr	53
Použitá literatura	55
The offence of intoxication - article § 360 of the criminal code	59
Resumé	59
Klíčová slova	60
Keywords	60

Úvod

Alkoholismus a zneužívání jiných návykových látek je v posledních dekádách palčivým celosvětovým problémem, který přináší negativní důsledky do všech oblastí společenského života a značný vliv má i na páchaní trestné činnosti.

Ustanovení § 360 trestního zákona bylo u nás zavedeno novelou provedenou zákonem č. 557/1991 Sb. a znamená změnu v právním posouzení jednání spáchaného v nepřičetnosti, kterou si pachatel zaviněně přivodil. Původně přijaté znění bylo jednou novelizováno zákonem č. 290/1993 Sb., který doplnil kulpózní případ *actio libera in causa* do druhého odstavce § 201a trestního zákona.

„Rauschdelikt“, jakožto německý termín užívaný pro trestný čin opilství i v češtině, není pro trestní zákon úplnou novinkou. Zákonodárce navazuje na dřívější právní úpravu § 186 trestního zákona z roku 1950 platného do roku 1961.

Trestného činu opilství se podle § 360 odst. 1 trestního zákona dopustí ten, kdo se – byť i z nedbalosti – požitím nebo aplikací návykové látky přivede do stavu nepřičetnosti, v němž se pak dopustí činu jinak trestného.

Trestem je až deset let odnětí svobody, ledaže daný trestný čin je mírněji trestný; v takovém případě se užije sazba tohoto trestného činu. Definice návykové látky je uvedena v § 130 trestního zákona.

Výjimkou je situace, kdy si pachatel přivodil stav nepřičetnosti přímo s úmyslem trestný čin spáchat nebo spáchat trestný čin z nedbalosti, která spočívala právě v uvedení se do stavu nepřičetnosti. Za takových okolností se k nepřičetnosti pachatele nepřihlíží a je vyvozena trestní odpovědnost, jako by nepřičetný nebyl.

Ačkoli se nejedná o problém, který by byl v praxi příliš častý, jde o otázku zásadní z hlediska koncepce trestního práva, zejména ve vztahu k principu odpovědnosti za zavinění. Jak bude dále uvedeno a objasněno, právní úprava zaviněné nepřičetnosti představuje v trestním právu ojedinělý způsob regulace, prolamuje jednu ze základních zásad trestního práva, jak již bylo řečeno - zásadu odpovědnosti za zavinění.

„Rauschdelikt“ představuje střední cestu mezi dvěma krajními řešeními trestání nepřičetných osob, které si svoji nepřičetnost přivodily zaviněně.

Prvním krajním řešením je zcela vyloučit trestní odpovědnost pachatele nepřičetného v důsledku zaviněného požití návykové látky za čin v tomto stavu spáchaný, i když si nepřičetnost sám zavinil. Toto řešení nelze uznat za uspokojivé z hlediska účinné ochrany důležitých zájmů a z hlediska evidentní společenské nebezpečnosti, i když je zcela v souladu s principem odpovědnosti za zavinění. Ve prospěch této alternativy však svědčí fakt, že není možné prokázat vztah mezi přivedením se do stavu nepřičetnosti, byť zaviněným, a pozdějším spácháním protiprávního jednání (odlišně viz výklad k *actio libera in causa* – kapitola 5). V těchto případech je možné konstatovat naplnění příslušné skutkové podstaty a tím trestní odpovědnost pachatele za takový čin, který by byl relevantní pro založení trestní odpovědnosti, ovšem nelze konstatovat vztah příčiny a následku.

Druhou krajností je v daném případě plná trestní odpovědnost, která k nepřičetnosti nepřihlíží. Některé právní úpravy tedy neuznávají zaviněné požití nebo aplikaci návykové látky za důvod vylučující přičetnost ani za polehčující okolnost, s výjimkou případu chorobného rozrušení v důsledku takovéto aplikace, jež je uznán jako důvod vylučující přičetnost. Důvodem pro její zavedení může být odlišnost mezi zaviněnou nepřičetností (nejčastěji po požití alkoholu nebo jiné návykové látky) a nepřičetností vyvolanou například duševní chorobou, kdy první stav, na rozdíl od druhého, společnost odsuzuje jako nepřijatelný. Na oporu tohoto řešení se zároveň uvádí, že intoxikovaný¹ si zachovává spojení se skutečností a může ovládat svoje jednání. Ve všech těchto úpravách je však formou, která předchází formám *actio libera in causa* (*dolosa*, *kulposa*), a odpovědnost za ně chápeme jako primární a odpovědnost podle výše uvedených zásad jako subsidiární.

Koncepce Rauschdeliktu spočívá v konstrukci samostatné skutkové podstaty zvláštního trestného činu, podle které pachatel není trestně odpovědný za čin, který v tomto stavu spáchal, ale za zvláštní trestný čin opilství.

Při řešení těchto případů není zřejmě možné dosáhnout úplného souladu s principem odpovědnosti za zavinění. Je zde potřeba uvážit, které z nabízených řešení,

¹ Lexicon of alcohol and drug terms published by the World Health Organization [citováno dne 6. 3. 2005], dostupný z http://www.who.int/substance_abuse/terminology/who_lexicon/en
Lze pod ním rozumět stav, který následuje po aplikaci psychoaktivní látky a má za následek poruchu v oblasti vědomí, rozpoznávání, vnímání, úsudku, rozrušení nebo chování, nebo jiné psychofyziologické funkce a reakce.

jež přicházejí v úvahu, se nejvíce danému principu přibližuje a zároveň patřičně akcentuje požadavky účinné ochrany společnosti.

Vzhledem k tomu, že nepřičetnost pachatele jeho zavinění obecně vylučuje, v zásadě platí, že nepřičetný pachatel nemůže být trestně odpovědný za činy jinak trestné, kterých se dopustil. Na první pohled se tak může zdát, že se pojem nepřičetnost neslučuje s možností trestní odpovědnosti pachatele trestného činu. Opak je ale pravdou právě u trestného činu opilství dle § 360 odst. 1 trestního zákona. Ačkoliv v trestním zákoně definici institutu přičetnosti nenajdeme, nedělá nám žádný problém. Přičetnost tak můžeme vymezit jako schopnost pachatele ovládnout své jednání a schopnost být si vědom možných důsledků vyústěných z tohoto jednání a je chápat. Jestliže nám nečiní obtíže definovat přičetnost, pak totéž nemůžeme říci o pojmu „nepřičetnost“, jež trestní zákon výslovně nedefinuje. S interpretačními nesnázeми se setkáváme jak v teorii, tak v praxi. Je proto vhodné spokojit se s negativním vymezením pojmu nepřičetnosti, jak je popsán v § 26 trestního zákona, tedy kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Jednou z možností vzniku takové duševní poruchy je požití nebo aplikace návykové látky.

Byl-li trestný čin spáchán pod vlivem návykové látky, je důležité zkoumat nejen vliv aplikace návykové látky na přičetnost pachatele v době spáchání činu, ale též duševní stav z hlediska přičetnosti v době před aplikací. Nastat mohou situace, kdy pachatel byl v době před aplikací návykové látky přičetný, nebo zmenšeně přičetný, nebo nepřičetný. Zjištění pachatelova stavu má význam pro posouzení zavinění ve vztahu k nepřičetnosti. Byl-li pachatel před spácháním trestného činu v době aplikace návykové látky nepřičetný, je zavinění zcela vyloučeno. Stejně tak opilost nemusí mít vždy za následek nepřičetnost. Pachatel může zůstat přičetný, což je nejčastější případ. Nejčastěji tedy alkohol způsobí duševní poruchu, ne však takovou, která by zbavovala pachatele schopnosti rozpoznávací nebo ovládací. Ve většině případů trestných činů spáchaných pod vlivem návykové látky je pachatel posuzován jako přičetný, popř. zmenšeně přičetný a tedy odpovídá podle obecných zásad.

V této práci bych chtěla poukázat na nedostatky, které lze i po poslední nedávné novelizaci trestního zákona v současné právní úpravě nalézt, upozornit na možné problémy ve výkladu a nastínit řešení, která by byla podle mého názoru vhodnější.

1. Historický vývoj

1.1 19. až 20. století

Zákon č. 117/1852 ř.z. trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích

Trestní zákon, který platil na území nově vzniklé Československé republiky od roku 1918, byl zákon č. 117/1852 Sb. Tento zákon byl vydán ještě za dob rakouského císařství a účinný byl i po jeho rozpadu až do roku 1950. Rakouský trestní zákon (který na našem území platil 98 let) se při postihování jednání v zaviněné nepřičetnosti vydal zajímavým směrem.

Klíčovým je ustanovení „Důvody vylučující zlý úmysl“ v § 2 písm. c), které stanoví, že úplné opilství vylučuje zlý úmysl: „Proto nepřičítá se konání neb opomenutí za zločin v úplném opilství, ve kterém se pachatel připravil, zločin v úmyslu nemaje (§ 236 a § 523), anebo v jiném pomatení smyslů, v němž sobě činu svého vědom nebyl.“

Ustanovení tedy stanoví vyloučení odpovědnosti v případech, kdy se pachatel neúmyslně přivedl do stavu nepřičetnosti opilstvím. Zlý úmysl byla podle § 1 podmínka trestní odpovědnosti, s nedbalostním zaviněním pracoval tento zákon jen na několika málo místech.

Jestliže se však pachatel přivedl do stavu opilství v úmyslu spáchat zločin, byl za něj odpovědný. Ustanovení § 236 výslovně vyloučilo možnost, že by se činy spáchané ve stavu opilství mohly považovat za zločiny, ač by měly jejich znaky, doslova: „Ačkoliv činy, jež jinak jsou zločiny, když spáchány byly v nahodilém opilství, za zločiny pokládati se nemohou (§ 2 lit. c), tresce se v tomto případě přece opilství jako přestupek (§ 523).“

Opilství se však mělo považovat za přestupek. Podle § 500 písm. e) bylo opilství přestupkem proti mravopověstnosti.

Z výše uvedeného by vyplývalo, že zákonodárce vymezil odpovědnost pachatele za stav opilství. Přesto se však domnívám, že zákonodárce postihl především čin spáchaný ve stavu opilství. Podle ustanovení § 523 se přestupku dopustil ten, kdo v opilosti (z ustanovení § 2 plyne, že pojem opilost je podřazený pojmu nepřičetnost v dnešním významu – zákon z roku 1852 tento pojem nepoužívá) vykoná čin, který by byl

jinak zločinem. Trestem za tento přestupek však mohlo být, stejně jako dnes, odnětí svobody, přesně vězení až na tři měsíce. Jestliže však pachatel vzhledem k předchozí zkušenosti věděl, že je ve stavu opilosti náchylný k prudkým hnutím mysli, mohlo být vězení zostřeno, v případě těžších zlých skutků mohl být pachatel potrestán tuhým vězením (druhý stupeň) až do šesti měsíců.

Je tedy patrné, že zákon z roku 1852 se přiklonil ke koncepci „Rauschdeliktu“, přičemž odpovědnost pachatele je vyvozována ze spáchání činu jinak trestného. Zákonodárce se ale nezabývá způsobem přivedení se do stavu opilství. Samo opilství tu muselo být zaviněno, a to alespoň kulposně.

Dále tento zákon vymezoval přestupek tzv. zastaralého opilství podle § 524 trestního zákona z roku 1952, které mířilo na řemeslníky a nádeníky, kteří vykonávali činnost právě za tohoto opilství, přičemž trest byl ukládán na jeden až osm dnů, v případě opakování dané činnosti až na jeden měsíc. Bylo by možné přirovnat tento přestupek k dnešnímu trestnému činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle ustanovení § 274 trestního zákona.

Reformní snahy během 1. čs. republiky

Osnova trestního zákona z roku 1937 (tzv. úřednická) považovala za příčetného toho, kdo měl vymezené schopnosti rozumové a volní, avšak zda jich v určitém případě užil, nebylo již otázkou příčetnosti, ale viny. Proto také porucha vědomí mohla být zaviněná, zejména v případech požití alkoholických nápojů, jiných omamných prostředků, ale i z jiných důvodů (např. spánku). Výslovně byla upravena otázka *actio libera in causa dolosa* (§ 23 odst. 2) i *culposa* (odst. 3):

„Nepříčetnost“

§ 23 (1) Kdo pro duševní chorobu, pro slabomyslnost nebo pro poruchu vědomí nemohl v době činu rozpoznati bezprávnost svého činu nebo řídit své jednání správným rozpoznáním, není pro tento čin trestný.

(2) Kdo si však poruchu vědomí, v níž se činu dopustil, způsobil v úmyslu, aby v ní spáchal onen čin, je trestný, jako by se ho dopustil úmyslně.

(3) Porucha vědomí nevylučuje ani nezmirňuje trestní odpovědnost za nedbalé jednání, jestliže ji viník zavinil a aspoň mohl předvídati, že v ní může způsobit trestný výsledek.

Podobně jako trestní zákon z roku 1952 upravovala osnova postižení jedince, který si zaviněně přivodil opojení a v tomto opojení se dopustil zločinu nebo přečinu, za něž by jinak byl trestně odpovědný:

„Nebezpečná opilost“

§ 216 (1) Kdo si úmyslně nebo z nedbalosti způsobí požitím alkoholických nápojů nebo užitím jiných omamných prostředků nebo jedů poruchu vědomí vylučující přičetnost, bude potrestán vězením nebo tuhým vězením od osmi dnů do šesti měsíců, jestliže se v oné poruše vědomí dopustí činu, který by jinak byl trestný jako zločin nebo přečin. Stanoví-li však zákon na čin, za který viník není pro poruchu vědomí trestně odpovědný, nižší trestní sazbu, než jaká je tu stanovena, bude potrestán podle oné nižší trestní sazby.

(2) Ustanovení předchozího odstavce nelze užití, je-li viník přes poruchu vědomí, za čin, kterého se v ní dopustil, trestně odpovědný (§ 23 odst. 2 a 3).

(3) Stíhá-li se zločin nebo přečin, za který viník není pro poruchu vědomí trestně odpovědný, jen na návrh nebo se zmocněním nebo soukromou žalobou, platí totéž pro stíhání nebezpečné opilosti.

Skutková podstata deliktu nově nazvaného „nebezpečná opilost“ byla širší, neboť dopadala též na případy nepřičetnosti zaviněné i užitím jiných omamných prostředků nebo jedů než jen požitím alkoholických nápojů. Z důvodu ekonomie trestní represe a v souladu se zásadou ultima ratio se však postihovaly pouze případy, kdy pachatel v takovém stavu skutečně něco spáchal. Na rozdíl od tehdy platného zákona se však rozšířila i na přečiny. Ve druhém odstavci je pak zpětný odkaz na ustanovení § 23 odst. 2 a 3 upravující obě actiones.

Trestní předpisy na území protektorátu

Od 16. 3. 1939 byla na našem území zavedena působnost dalšího trestního práva, a sice práva německého, platila tak na jednom území práva dvě, což je situace výjimečná a nevídaná. Trestní právo německé platilo převážně pro německé státní příslušníky a trestní právo protektorátní platilo pro osoby, které nebyly německými státními příslušníky, s výjimkami a prostupností druhého práva. Německé zákonodárství zavedlo spolu se zabezpečovacími opatřeními proti pijákům do trestního zákoníku nové ustanovení § 330a: „Kdo se úmyslně nebo z nedbalosti požitím alkoholických nápojů

nebo jinými opojnými prostředky přivede do opojení vylučující přičetnost (§ 51 odst. 1), bude potrestán vězením nebo peněžitým trestem, pokud v tomto stavu spáchá trestem ohrožené jednání. Trest nesmí být podle druhu a výměry těžší než trest hrozící za úmyslně spáchané jednání. Stíhání nastává pouze na návrh, pokud se spáchané jednání stíhá pouze na návrh.“²

Ustanovení postihovalo oproti trestnímu zákonu z roku 1852 též přivedení se do stavu nepřičetnosti jiným opojným prostředkem. Bylo třeba, aby se pachatel přivedl do stavu nepřičetnosti, zmenšená přičetnost nestačila. Roli pak nehrálo ani to, zda „rausch“ byl důsledkem normální reakce pachatele, nebo důsledkem tzv. patologické reakce.

Německé trestní právo pozbylo na našem území platnosti ústavním dekretem prezidenta republiky č. 11 z roku 1944 a byla obnovena platnost trestního zákona z roku 1852.

Zákon č. 86/1950 Sb. trestní zákon

Po únoru 1948 byla vyhlášena tzv. „právní dvouletka“, ve které došlo k podstatným změnám v zákonech ČSR a tedy i v oboru trestního práva. Řada ustanovení se podobala ustanovením z návrhu trestního zákona z roku 1937.

Trestní zákon z roku 1950 koncipoval odpovědnost za trestnou činnost spáchanou v úplném opojení v § 186 takto:

„Opilství“

Kdo se požitím alkoholického nápoje nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí trestného činu, bude potrestán odnětím svobody až na pět let; dopustí-li se však trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

Nepřičetnost tento zákon stanovil v § 11. Přes jisté odchylky v definici ji v zásadě vymezuje stejně jako současná právní úprava. U osob nepřičetných v době spáchání činu tak byla trestněprávní odpovědnost vyloučena. Vyloučení dopadu ustanovení o nepřičetnosti tak bylo obsaženo v § 186. V § 186 tehdejší zákonodárce vymezil skutkovou podstatu trestného činu opilství. Přiklonil se tedy ke koncepci „Rauschdeliktu“ jako dvou jednání. Možný je také výklad, podle kterého je trestáno jen přivedení se do stavu nepřičetnosti, a spáchání protiprávního jednání je jen podmínka

² ve znění § 9 zák. z 4. 9. 1941 (RGGI. I S. 549)

pro vznik trestní odpovědnosti (Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. 2. 1951, sp. zn. 3 Tk 41/51). Zákonodárce tedy vybral variantu postihu pachatele za zvláštní delikt, za jednání, kterým se pachatel přivedl do stavu nepřičetnosti, přičemž samotné jednání v nepřičetnosti se mu jako takové nepřičítalo a posuzovalo se jako tzv. objektivní podmínka trestnosti, na níž se nevztahovalo zavinění pachatele. Při zkoumání, zda byl v onom stavu nepřičetnosti spáchán trestný čin, se zavinění nezkoumalo, ovšem případy, kdy trestní zákon postihoval různými tresty čin spáchaný úmyslně a čin spáchaný z nedbalosti, bylo třeba rozhodnout podle povahy a průběhu činu.

Zákon používal termín „požitím alkoholického nápoje nebo jinak“, což je významné z hlediska srovnání s právní úpravou, která platila ještě do 31. 12. 2009 v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. Termínem „nebo jinak“ se mínily jiné způsoby přivedení se do stavu nepřičetnosti např. aplikací omamné látky šňupáním, nitrožilně apod.

K naplnění znaků trestného činu opilství se vyžadovalo, aby se pachatel přivedl do stavu nepřičetnosti, nestačil stav zmenšené přičetnosti. Ustanovení § 21 pojednávalo o stavu blízkém nepřičetnosti jako o obecné polehčující okolnosti, pokud si ji pachatel sám zaviněně nepřivodil, zejména použitím alkoholického nápoje.

Trestní zákon z roku 1950 měl i další souvislé ustanovení o opilství, a to v § 187: „Kdo se opije, byť i z nedbalosti, ač je v opilství náchylný k výtržnostem, nebo kdo osobu, která je v opilosti náchylná k výtržnostem, úmyslně opije nebo její opilost zvyšuje, bude potrestán odnětím svobody až na 5 měsíců.

Stejně bude potrestán, kdo požije alkoholického nápoje za takových okolností, že by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku.“

Dané ustanovení bylo širší než § 186, neboť postihovalo případy opilství, které sice nevedly ke spáchání trestného činu, ale bylo vyvoláno nebezpečí, že bude spáchán. Jde tak o delikt ohrožovací. Ustanovení § 186 tedy umožňovalo potrestání pouhého přivedení se do stavu opilosti. Tuto eventualitu současná právní úprava již nepřipouští.

K tomu uváděl komentář, že výtržností je třeba rozumět vyšší stupeň nepřístojnosti, záležející zpravidla v hlučném jednání rušícím klid občanů.³

³ Trestný zákon, Komentář, Osveta, Bratislava 1959, str. 59 a násl., dále str. 485 a násl.

Opitím jiné osoby nebo zvyšováním její opilosti je např. vnucování opojného nápoje, vybízením k jeho pití nebo i lest.

Při posuzování okolností, za nichž by pachatel mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, je třeba přihlížet k tomu, že zde nejde o trestání výtržníků, nýbrž osob, které požívají alkoholické nápoje za okolností, kdy i při vynaložení náležité opatrnosti vzniká z jejich počínání nebezpečí zde uvedené. Postačilo tedy samotné požití alkoholického nápoje, které nevedlo ani ke stavu podnapilosti. Tak je tomu zejména u osob, které mají před sebou úkol, k jehož řádnému splnění je třeba plné svěžesti tělesné i duševní a při jehož provádění každá nezdatnost a snížení pozornosti a pohotovosti, jež podle zkušenosti je spojeno s požitím alkoholu, znamená už podle povahy věci nebezpečí pro život a zdraví lidí nebo závažných majetkových škod např. chirurg před operací, řidič před cestou (srov. č. 29/51 Sb. rozh. tr., 59/1956 Sb. rozh. tr.). Jde tedy o ohrožovací delikt, který nevyžaduje, aby nastala samotná porucha.

V případě samotného opíjení stačila po subjektivní stránce nedbalost (pachatel mohl vědět, že je v opilosti náchylný k výtržnostem, vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům). Jinak bylo třeba úmyslu. Dále ten, kdo opíjí jiného, musel vědět, že opijeny je v opilosti náchylný k výtržnostem, a nebo musel alespoň vědět, že může jít o osobu, která je v opilosti náchylná k výtržnostem, a jednat bez ohledu na tento fakt.

V poměru k ustanovení § 186 bylo ustanovení § 187 podpůrné, jelikož obě chránily týž zájem, tj. chránila společnost před některými činy osob požívajících nadměrně alkoholické nápoje – srov. č. 53/51 Sb. rozh.

Říha se zamýšlí nad institutem nepřímého pachatelství, nad situací, kdy nepřímý pachatel by zamýšlel provést s opilým nějaký konkrétní útok.⁴ Podle Říhy by takový pachatel podle této úpravy naplnil jak znaky trestného činu podle § 187 odst. 1, alinea druhá, tehdejšího trestního zákona, tak i jiného trestného činu, který spáchal prostřednictvím opilého „živého nástroje“, pokud tento druhý trestný čin „hlavní pachatel“ zamýšlel. Je podle něj otázkou, zda ustanovení § 187 odst. 1 pak neplatilo pouze subsidiárně ve vztahu k dalšímu (zamýšlenému) trestnému činu. „Ještě je třeba rozlišovat, zda takový opilý byl k výtržnosti přičetný nebo nepřičetný. Snazší je představa nepřímého pachatele, pokud ovládá nepřičetného. To je všeobecně uznáváno.

⁴ Říha, J.: Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území, Trestní právo, 2007, číslo 7-8, str. 42

Problematické by pak bylo posouzení, pokud ve smyslu rozhodnutí č. 35/1954 Sb. rozh. tr. byla druhá osoba pouze podnapilá. Bylo pak možné, aby „živý nástroj“ jednal (např. ve zmenšené přičetnosti) úmyslně, a přesto byl náš pachatel trestného činu podle § 187 odst. 1, alinea první, trestního zákona postížen jako nepřímý pachatel jiného trestného činu, který spáchal podnapilý?⁵

Trestní zákon z roku 1961 č. 140/1961 Sb.

Úprava odpovědnosti nepřičetnosti zaviněné vlivem alkoholu a omamných prostředků doznala podstatné změny celé koncepce. Pod vlivem sovětské úpravy byl tehdy celkem nečekaně změněn přístup k těmto pachatelům. Byla-li nepřičetnost vyvolána požitím alkoholu nebo jiným omamným prostředkem, byl pachatel trestně odpovědný za trestný čin, který v této nepřičetnosti spáchal, byla-li tato nepřičetnost zaviněna byť i z nedbalosti. Do trestního zákona byla zavedena plná odpovědnost za to, co se v naší teorii nazývá kvazidelikt, německy Rauschdelikt. Tento stav trval až do 1. ledna 1992, kdy byl Rauschdelikt znovu zaveden. Otázka nepřičetnosti byla upravena v § 12 trestního zákona takto:

„(1) Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

(2) Ustanovení odstavce jedna se neužije, přivede-li se pachatel do stavu nepřičetnosti, byť i z nedbalosti, požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku.“

Při pozdější novelizaci zákonem č. 175/1990 Sb. byla v trestním zákoně namísto termínu „požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku“ užitá formulace „vlivem návykové látky“. Nový § 89 odst. 13 uváděl: „Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.“ Toto znění se dosud nezměnilo. Ke spornému pojmu návykové látky viz níže.

Důvodová zpráva k tomu uváděla: „Jestliže se však pachatel přivedl, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, bude trestně odpovědný za trestný čin, který v takovém stavu spáchal. Tuto

⁵ Řiha, J.: Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území, Trestní právo, 2007, číslo 7-8, str. 42

úpravu trestnosti pachatelů trestných činů spáchaných v zaviněné opilosti vyžaduje důsledný boj proti alkoholismu.“

Původní sovětské znění bylo upraveno takto: „Osoba, která spáchala trestný čin ve stavu opilosti, není zproštěna trestní odpovědnosti.“ I podle této úpravy rozlišovala teorie tři případy trestní odpovědnosti spáchané v nepřičetnosti způsobené vlivem návykových látek.⁶

1. Pachatel mohl být odpovědný za *actio libera in causa dolosa*
2. Pachatel mohl být odpovědný za *actio libera in causa culposa*
3. Pokud pachatel ani nezamýšlel ve stavu nepřičetnosti spáchat nějaký konkrétní trestný čin, ani jej nespáchal z nedbalosti, která spočívala v přivedení se do stavu nepřičetnosti, byl obvykle plně trestně odpovědný podle § 12 odst. 2 trestního zákona, za předpokladu, že se zaviněně přivedl do stavu nepřičetnosti požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku. Trestný čin se pak posoudil důsledně podle příslušného ustanovení zvláštní části trestního zákona, a to podle okolností jako čin úmyslný nebo nedbalostní. Tento případ byl subsidiární k prvním dvěma. Bezpodmínečně se ovšem žádalo, aby se pachatel přivedl do stavu nepřičetnosti požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku zaviněně, tj. alespoň z nedbalosti.

Mohl se však vyskytnout případ, kdy pachatel jednání naplňujícího znaky skutkové podstaty v trestním zákoně uvedené nebyl trestně odpovědný ani v případě, že takové jednání spáchal v nepřičetnosti vyvolané požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, neboť taková nepřičetnost nebyla zaviněná. Šlo například o případ patologické opilosti, o níž pachatel nevěděl a vědět neměl a nemohl, nebo o případ násilného opití jiným. Mohl-li pachatel u patologické opilosti předvídat, že požití alkoholického nápoje v důsledku předchozí poruchy nervové soustavy nebo poruchy duševní bude mít za následek nepřičetnost, pak za čin spáchaný v nepřičetnosti plně odpovídal. V opačném případě se použil § 12 odst. 1.⁷

Ač všechny uvedené formy vedly k plné trestní odpovědnosti, odlišovaly se stupněm nebezpečnosti činu pro společnost. Pro celkové posouzení nebezpečnosti činu pro společnost, zejména pro odlišení dolůzních a kulpózních trestných činů spáchaných v úplné opilosti, je zde nutné pozorně prokoumat pachatelův psychický vztah k činu a

⁶ Nezkusil, J. a kol.: Československé trestní právo, Svazek I, Obecná část, Praha, Orbis, 1976, str. 90

⁷ Císařová, D., Vanduchová, M.: Nepřičetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv. 55, SEVT, a. s., Praha 1995, str. 35

jeho psychickou činnost bezprostředně před spácháním trestného činu a v době jeho spáchání.⁸

„Velice problematická byla souladnost takové úpravy se zásadou „nullum crimen sine culpa“. Z toho plynul i problém určení konkrétního trestného činu, za nějž měl být pachatel odpovědný. Měly se vůbec rozlišovat formy zavinění, nebo byl takovému pachateli vždy přičítán úmysl, nebo naopak vždy nedbalost? Pokud se rozlišovaly formy zavinění, podle jakých kritérií? Bylo tedy třeba řešit problémy obdobné, jako dnes řešíme u tzv. kvazideliktu, ovšem v tom případě měla různá řešení dalekosáhlé důsledky při výměře sankce a dokonce i při rozhodnutí o vině.“⁹ Uvedené otázky bylo podle Říhy možné řešit zásadně trojím způsobem:

- a) pachatel spáchal trestný čin vždy úmyslně
- b) pachatel spáchal trestný čin vždy z nedbalosti, která spočívala již v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti
- c) pachatel byl odpovědný buď za úmyslný trestný čin, nebo za nedbalost podle vnějšího projevu takového nepřičetného jedince.

Ve skutečnosti tu však vzhledem ke zvláštní psychické situaci pachatele nemůže jít o jeho vnitřní vztah k činu. Situaci dále komplikovaly skutkové podstaty, které obsahovaly pohnutku, popř. úmysl přesahující objektivní stránku. Takové psychické nároky nelze na nepřičetného klást, a tyto skutkové podstaty podle některých teoretiků zřejmě nebylo možno v opilství spáchat.¹⁰

Solnař se domníval, že odpovědnost podle § 12 odst. 2 je především vyloučena v případech nedokazatelnosti úmyslu pro opilost tam, kde skutková podstata žádá úmysl, aniž úmysl musel být realizován zamýšlenou škodou nebo ohrožením. Podobně žádá-li zákon určitou pohnutku, která tu pro stav opilosti není.

⁸ srov. Trestní zákon, Komentář, I. část obecná, Panorama Praha, 1980, str. 85 a násl.

⁹ Říha, J.: Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území, Trestní právo, 2007, číslo 7-8, str. 43

¹⁰ srov. Solnař, V.: Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonitosti. Stát a právo, 1965, číslo 11, str. 108

1.2 Současná právní úprava

Novela zákona č. 557/1991 Sb.

Novelou zákona byl vypuštěn druhý odstavce § 12 trestního zákona s účinností od 1. 1. 1992. Tímto zákonem byla též zavedena skutková podstata trestného činu „opilství“ v § 201a. Zavedení skutkové podstaty „opilství“ má postihovat samotné přivedení se do stavu nepřičetnosti, pokud v takovém stavu spáchá jinak trestný čin (tzv. objektivní podmínka trestnosti) a má lépe odpovídat požadavkům zásady „nullum crimen sine culpa“ než předchozí právní úprava. Byla tedy zrušena plná trestní odpovědnost nepřičetného pachatele podle § 12 odst. 2. Ustanovení o opilství znělo takto:

„(1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

(2) Ustanovení odstavce jedna, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“

V původním znění odstavce 2 chyběla výslovně zmíněná *actio libera in causa culposa*, což bylo od počátku předmětem kritiky zejména pro možné výkladové nejasnosti vzhledem k ustanovení § 3 odst. 3 trestního zákona, kde se uvádí, že k trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Tento nežádoucí stav byl napraven novelou zák. č. 290/1993 Sb. implantováním *actio libera in causa culposa*. Ač se říkalo, že jde v teorii o známé zásady, které nemusí být v zákoně výslovně uvedeny, domnívám se, že po této novele právní stav lépe odpovídal zásadě *nullum crimen sine lege scripta*.

Velké rozpaky budil výklad „*nebo jinak přivede*“ – tento pojem byl vypuštěn novelou zákona č. 40/2009 proto, že vyvolával nejvíce rozporů a diskusí a patrně vznikl jen neuváženým opisem formulace z předchozí právní úpravy.¹¹ Při dosahu dikce

¹¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 24. vydání, Linde Praha, Praha 2006, str. 227

„požitím nebo aplikací“ vznikají pochybnosti o významu formulace „nebo jinak“. Vyjádření „nebo jinak“ v § 186 trestního zákona z roku 1950 požití nebo aplikaci jiné látky než alkoholického nápoje, které mohou mít stejné účinky. Podle tehdejší (i současné) právní úpravy bylo toto však kryto v pojmu návyková látka v ustanovení § 89 odst. 10 trestního zákona č. 140/1961 Sb. (§ 130 současného zákona č. 40/2009 Sb.)¹² Otázkou zůstává, zda byla daná konstrukce chybou zákonodárce nebo bylo myšleno i na jiné případy uvedení se do stavu nepřičetnosti, kterými by mohly být případy, kdy diabetik přes pokyny lékaře nedodržoval životosprávu, požíval alkohol a zakázané pokrmy tak, že si přivodil nepřičetnost¹³ nebo případ, kdy pacient propuštěný do domácího ošetřování neužíval předepsané léky, např. propuštěný z psychiatrického léčení, čímž si přivodil nepřičetnost.¹⁴ Zde je ovšem možné namítat, že právě v důsledku duševní choroby není pacient schopen rozpoznat význam toho, když přestane užívat předepsané léky. To, že je na důsledky neužívání léků lékařem upozorněn, ještě neznamena, že tyto důsledky skutečně chápe. Další případ jiného uvedení se do stavu nepřičetnosti uvedl Teryngel¹⁵ – u některých osob může po zvlášť výrazném orgasmu dojít k takovému stavu euforie, který by mohl vést ke ztrátě ovládacích nebo rozpoznávacích schopností. K obdobnému stavu by mohly vést popř. některé cviky např. jógy. Dále můžeme uvést případ, kdy pravidelné střídání světla a stínu je u epileptiků schopné přivodit epileptický záchvat. Řidič jedoucí za určitého osvětlení kolem laťkového plotu by mohl do takového záchvatu upadnout a havarovat, někoho zranit. Ve všech případech by bylo nutno zkoumat, z hlediska zavinění, zda o takové možnosti pachatel aspoň měl a mohl vědět vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem např. zda stroboskopický efekt na svůj druh epilepsie zná a zda se tedy jízdy v určitém osvětlení měl a mohl vyvarovat. Vždy by se muselo jednat o nepřičetnost zaviněnou, tedy zaviněnou přinejmenším z nevědomé nedbalosti.

Základní odlišností skutkové podstaty trestného činu opilství podle § 201a trestního zákona od jiných skutkových podstat zvláštní části trestního zákona bylo a stále je, že zavinění jako vnitřní psychický vztah pachatele se tu nezkoumá ani ve vztahu k jednání, jehož se v nepřičetnosti dopustil, ani ve vztahu k výsledku tohoto

¹² Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ, Kriminallistika, 2002, číslo 4, str. 268

¹³ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepřičetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 45

¹⁴ Císařová, D.: Několik úvah nad 201a trestního zákona, Bulletin advokacie, 1992, číslo 5, str. 18

¹⁵ Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Justičná revue, 1992, číslo 3, str. 25 a násl.

jednání, ale právě ve vztahu k nepříčetnosti a ve vztahu k jednání, kterým se do tohoto stavu uvedl.¹⁶

To, že není trestná jakákoli zaviněná nepříčetnost, v jejímž rámci byl porušen ještě další chráněný zájem, je podle Teryngela důsledkem zásady ekonomie trestní represe. Zákon zde říká, že jde o jednání, které má jinak znaky trestného činu. Rozumí se tím, že nemá všechny znaky, především zde chybí zavinění. Rozhodujícím je podle Teryngela výsledek jednání a je třeba mít na mysli, že tento výsledek byl dán bez zavinění pachatele. Zavinění je dáno právě jen jednáním, jímž se pachatel do stavu nepříčetnosti uvedl, a ke stavu nepříčetnosti jako výsledku jednání. Teoreticky by proto měl přicházet v úvahu přísnější trest pro pachatele, který např. jako narkoman ví, že aplikací „své dávky“ se dostane do stavu nepříčetnosti, dokonce právě proto drogu aplikuje, a pak řídí motorové vozidlo, než u pachatele, který drogu aplikuje poprvé, neví, že se může do nepříčetnosti uvést (ač by to vědět měl a mohl) nebo pachatele, který se přivede z nedbalosti do stavu nepříčetnosti požitím alkoholických nápojů a v tomto stavu se dopustí činu jinak trestného.¹⁷

Po subjektivní stránce se vyžadoval úmysl nebo nedbalost. Zavinění se vztahovalo jen na uvedení se do stavu nepříčetnosti, nestačil jen úmysl se opít. Nepředvídatelné případy přivedení se do stavu nepříčetnosti byly tedy nezaviněné. Zavinění se nevztahovalo na kvazidelikt, pak by šlo totiž o případy *actio libera in causa*.

Otázku společenské nebezpečnosti jako hlediska pro trestní odpovědnost za konkrétní jednání musíme hodnotit podle ustanovení § 3 odst. 4 trestního zákona č. 140/1961 Sb. Sama skutečnost, že byly dotčeny vždy minimálně dva chráněné zájmy (objektem bylo v první řadě občanské soužití v nejširším smyslu, sekundárním objektem byl konkrétní zájem, který byl porušen nebo ohrožen jednáním pachatele provedeným ve stavu nepříčetnosti), neznamenal automaticky, že se jednalo o čin společensky nebezpečný. Samotné přivedení se do stavu nepříčetnosti nepovažoval zákonodárce za jednání, které porušuje nějaký chráněný zájem. Určující pro stupeň společenské nebezpečnosti proto byl zájem porušený spácháním činu jinak trestného. Podle mého názoru je společenská nebezpečnost tohoto činu zvýšena skutečností, že čin byl spáchán

¹⁶ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepříčetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 40

¹⁷ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepříčetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 41

ve stavu, který společnost považuje za nepřijatelný, ačkoliv jej nesankcionuje (sankcemi právními). Oproti tomu je podle mého názoru nutné konstatovat, že společenská nebezpečnost je výrazně snížena skutečností, že čin je páchan nezaviněně. Je také nutno rozlišit, zda čin jinak trestný má povahu úmyslnou nebo nedbalostní.¹⁸

Nově účinný zákon č. 40/2009

1. 1. 2010 se stal účinný nový trestní zákon č. 40/2009, který ponechává trestný čin „opilství“ a zásady odpovědnosti za něj staví na stejných zásadách, ovšem s několika změnami a nově zní takto:

„§ 360 Opilství“

- (1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.
- (2) Ustanovení odstavce 1, jakož i § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

Prvou změnou je výše zmíněné vypuštění formulace „nebo jinak přivede“ jako neurčitého právního pojmu dlouhodobě kritizovanému teorií a praxí.

Druhou změnou je změna formulace o spáchání kvazideliktu nově stanovená slovy „čin jinak trestný“ namísto „jednání, které má jinak znaky trestného činu“, který lépe odpovídá nové koncepci trestního zákoníku. Nový trestní zákoník totiž opouští formálně-materiální pojetí trestného činu a přiklání se pouze k formálnímu pojetí trestného činu. Důvodová zpráva k novému trestnímu zákonu uvádí, že k dosažení maximální legality podmínek trestní odpovědnosti je návrh nové kodifikace založen na formálním pojetí trestného činu, což mj. povede ke zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci zákona a k posílení rovnosti všech před zákonem. Toto řešení znamená opuštění dosavadního formálně materiálního pojetí a je výraznou změnou určující charakter nové kodifikace trestního práva. Formálně právní pojetí trestného činu bude důsledně promítnuto do definic jednotlivých skutkových podstat trestných činů. Formální pojetí trestného činu vede k přesnějšímu vymezení jednotlivých skutkových

¹⁸ Solnař, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academica, 1972, str. 236

podstat trestných činů (aniž by tyto skutkové podstaty byly kasuistické), neboť neumožňuje ponechat řešení vágních nebo širokých zákonných pojmů na judikatuře soudů. Navíc důsledně naplňuje zásadu žádný trestný čin bez zákona (srov. čl. 39 Listiny základních práv a svobod).

Trestný čin opilství se nově řadí do kategorie zločinů a přečinů. V novém trestním zákoníku nebylo totiž převzato dosavadní pojetí jednotného deliktu, neboli trestného činu a trestné činy se dle nového trestního zákoníku dělí na přečiny a zločiny (§ 14 odst. 1 trestního zákoníku). Vzhledem k tomuto členění trestných činů je pojem trestný čin zachován jako nadřazený k přečinům a zločinům. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§ 14 odst. 2 trestního zákoníku). Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny, tzn. všechny trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby od pěti let. Zvláště závažné zločiny jsou úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let (§ 14 odst. 3 trestního zákoníku). Tato kategorizace trestných činů na přečiny a zločiny by měla rozšířit prostor pro uplatnění alternativ a odklonů trestního řízení a pro diferenciaci trestních sankcí.

Poslední změnou oproti dřívější právní úpravě je zvýšení horní hranice trestní sazby z osmi na deset let odnětí svobody.

2. Skutková podstata trestného činu opilství

V systematicke zvláštní části trestního zákona je trestný čin „opilství“ zařazen do hlavy desáté nazvané „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, díl šestý „Jiná rušení veřejného pořádku“.

Z hlediska klasifikace trestných činů užívané v nauce trestního práva lze skutkovou podstatu trestného činu opilství zařadit dle většiny autorů do kategorie tzv. abstraktních ohrožovacích deliktů.¹⁹ Ohrožení zde záleží v samém uvedení se do stavu nepřičetnosti, přičemž trestní odpovědnost je omezena na případy, kdy pachatel v tomto stavu provede jednání, které má vnější znaky trestného činu tzv. kvazideliktu, který je objektivní podmínkou trestní odpovědnosti. Postih je obdobný jako u většiny nedbalostních trestných činů, kde se nestíhá samotné porušení určité povinnosti, ale jen takové, které vedlo k výsledku významnému z hlediska porušení zájmů společnosti.²⁰

Jednání podle § 360 trestního zákona může být přečinem, zločinem, dokonce i zvlášť závažným trestným činem v závislosti na tom, jaký „čin jinak trestný“ byl spáchán. Protiprávnost trestného činu opilství se dovozuje z právního řádu jako celku.

Cílem je působit, aby se jedinec do takového stavu vůbec nepřivedl, protože by přinejmenším měl a mohl vědět, že v takovém stavu může spáchat čin jinak trestný.

2.1 Objekt

Objektem je v první řadě veřejný pořádek v nejširším smyslu, což je možné dovodit ze systematického zařazení trestného činu opilství do hlavy desáté „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“ dílu šestého „Jiná rušení veřejného pořádku“ ve zvláštní části trestního zákona. Sekundárním objektem je konkrétní zájem, který byl porušen nebo ohrožen jednáním pachatele provedeným ve stavu nepřičetnosti, protože se objektivní stránka neomezuje jen na případ uvedení se do stavu nepřičetnosti.

¹⁹ názor vyjádřený např.: Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, str. 37

²⁰ Císařová, D., Vanduchová, M.: Nepřičetný pachatel, příručka ministerstva spravedlnosti. Sv. 55, SEVT, a. s., Praha 1995, str. 41

2.2 Objektivní stránka

Podstata jednání spočívá v tom, že se pachatel požitím nebo aplikací návykové látky přivede do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu se dopustí činu jinak trestného. U trestného činu opilství se tedy rozlišují dvě jednání - uvedení se do stavu nepřičetnosti a jednání ve stavu nepřičetnosti (spáchání tzv. kvazideliktu). Za nepřičetného se považuje pachatel, jenž pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání.²¹ Obecně můžeme nepřičetnost definovat jako nezpůsobilost jednat z hlediska trestního práva, tedy jako subjektivní nezpůsobilost k vině.²² Zákonodárce vymezil nepřičetnost jako okolnost vylučující trestní odpovědnost v případě, že pachatel pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Důvodem pro existenci tohoto institutu je skutečnost, že jen ten, kdo netrpí těžkou duševní poruchou, dosahuje minimální míry schopnosti k sebeurčení, která je právním řádem předpokládána k trestní odpovědnosti. Trestní zákon tedy pohlíží na nepřičetnost v ustanovení § 26 jako na syntézu dvou hledisek. Za prvé, pachatel musí trpět duševní poruchou. Za duševní poruchu lze považovat i poruchu způsobenou požitím nebo aplikací návykových látek.²³ Toto tzv. psychiatrické kritérium nepřičetnosti ovšem nestačí. Z těchto důvodů přistupuje v ustanovení § 26 trestního zákona další, tzv. juristické kritérium. Toto kritérium určuje kvalitativní význam duševní poruchy v tom, že tato porucha musí mít ten následek, že pachatel nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Pro vyslovení nepřičetnosti tedy postačuje splnění jen jedné z podmínek. Použití obou kritérií má oproti čistě psychiatrickému hledisku tu přednost, že u duševní poruchy je zkoumán její stupeň a význam pro konkrétní čin.

Pachatel, u něhož by byla v době činu jedna z těchto složek jednání pouze výrazněji snížena, se považuje jen za zmenšeně přičetného podle § 27 trestního zákona, doslova „Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný“, což je stav, který neumožňuje aplikovat ani ustanovení § 26 trestního zákona ani ustanovení o trestném činu opilství podle § 360 trestního zákona (shodně č. 22/93

²¹ definice z § 26 trest. zákona č. 40/2009 Sb.

²² Solnař, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academica, 1972, str. 176

²³ Solnař, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academica, 1972, str. 186

Sb. rozh. tr.). Nebyla by tu splněna podmínka uvedení se do stavu nepřičetnosti a pachatel by odpovídal podle obecných zásad. V tomto případě by však nebylo možné použít ani ustanovení § 40 ani § 47 trestního zákona, které umožňují upustit od potrestání pachatele za současného uložení ochranného léčení, pokud si pachatel stav zmenšené přičetnosti nepřivodil, a to ani z nedbalosti, vlivem návykové látky. Zcela opačné pravidlo platí dle zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže při stanovení druhu trestního opatření a jeho výměry, kdy se přihlédne také k tomu, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky.

Pokud by nastaly pochybnosti, zda tu byl stav zmenšené přičetnosti nebo nepřičetnosti, použije se procesní zásady *in dubio pro reo*, podle které zvolíme variantu pro pachatele příznivější, tedy, že se nalézal ve stavu nepřičetnosti, a budeme aplikovat ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákona, protože pro pachatele je tato varianta příznivější před alternativou, že se pachatel nacházel ve stavu zmenšené přičetnosti a podléhal tak plné obecné trestní odpovědnosti, tedy odpovídal by podle obecných zásad.²⁴ Podle Císařové bude třeba případ předběžně posoudit podle obou možných alternativ a vybere se ta, která je v konkrétním případě příznivější.²⁵

Nepřičetnost podle § 360 trestního zákona musí být vždy zjištěna na základě psychiatrického znaleckého posudku. Pokud se pachatel přivede do stavu nepřičetnosti požitím alkoholických nápojů, je nezbytným předpokladem, ještě před posouzením přičetnosti znalci psychiatrie, objektivní zjištění hladiny alkoholu v krvi obviněného a to popř. za pomoci znaleckého posudku z oboru soudního lékařství.²⁶ Teprve na základě tohoto, popř. i dalších potřebných zjištění, je možno objasňovat okolnosti významné pro posouzení přičetnosti obviněného znaleckým posudkem z oboru psychiatrie o duševním stavu pachatele.²⁷ Problém vzniká v případech, kdy hladinu alkoholu v krvi obviněného nelze objektivně zjistit proto, že chybí objektivní důkaz. Jde například o případ, kdy obviněný uvede, že požil jisté množství alkoholu tak, že byl silně opilý a na věc si

²⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, zvláštní část, 2. vydání, Linde Praha, Praha, 2006, str. 592, stejný názor v Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ, Kriminalistika, 2002, číslo 4, str. 267, naopak Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, str. 38 - 39, Langer, P.: Trestný čin opilství (1. část), Bulletin advokacie, č. 2, 2005, s. 55

²⁵ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepřičetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 43.

²⁶ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepřičetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 66

²⁷ srov. č. 46/1994 sb. rozh. tr.

nepamatuje a později odmítne k věci vypovídat. Znalec z oboru soudního lékařství zřejmě není schopen stanovit objektivní výši alkoholu v krvi obviněného.²⁸ Znalecký důkaz je však jen jedním z podkladů pro vytvoření soudcovského přesvědčení o otázce přičetnosti a musí být hodnocen v souvislosti se všemi skutečnostmi, které byly zjištěny a jsou z tohoto hlediska relevantní.

Kvazidelikt

Samotné zaviněné uvedení se do stavu nepřičetnosti k trestní odpovědnosti nestačí. Objektivní podmínkou trestnosti je, že pachatel se ve stavu nepřičetnosti dopustí tzv. kvazideliktu, tedy jednání, které má znaky činu jinak trestného. Již ze zákonné formulace vyplývá, že čin spáchaný v nepřičetnosti nemá všechny znaky trestného činu. Chybí tu tedy přičetnost pachatele a zavinění, protože zavinění pachatele se vztahuje pouze na přivedení se do stavu nepřičetnosti, nikoli na spáchání kvazideliktu v tomto stavu. Kvazideliktem může být v zásadě jakýkoli trestný čin včetně ohrožovacího, případně i jeho vývojové stádium, zejména pokus nebo účastenství. Kvazideliktem nemůže být jiný protiprávní čin, například správní delikt nebo přestupek.²⁹ Příprava zpravidla nepřichází v úvahu, vzhledem k tomu, že u ní nebývá rozvinuta objektivní stránka, ale kdo pomáhá nepřičetnému, pokládá ho za přičetného, může být trestný za přípravu k trestnému činu.³⁰ Chování pachatele ve stavu nepřičetnosti musí mít povahu lidského jednání, tj., musí jít o vůlí řízený pohyb nebo zdržení se pohybu vyjma případů vis major například vypadnutí z okna. Jednání tvořící kvazidelikt může být i opomenutí (§ 112 trestního zákona). Objektem bude konkrétní zájem ohrožený nebo porušený kvazideliktem. Porušení nebo ohrožení tohoto objektu bude pak následkem. I subjektivní stránku je třeba zjišťovat, a to zejména z vnějších projevů pachatele. Musíme totiž rozlišovat, zda by jinak nešlo o úmyslný nebo nedbalostní čin, například zda je tu úmysl trvale si věc přivlastnit nebo jen přechodně užívat.³¹ Některé trestné činy být kvazideliktem nemohou. Nikdy nemohou být

²⁸ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepřičetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 66

²⁹ shodně č. 34/1955 Sb. rozh.

³⁰ Jelínek, J., Hasch, K., Nováková, J., Sovák, Z.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, 2. vydání, Eurlex Bohemia Praha, 2003, str.136

³¹ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepřičetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv. 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str 44

kvazideliktem takové trestné činy, kde zneužití návykové látky je znakem skutkové podstaty například vyhýbání se výkonu služby dle § 384 či § 385 trestního zákona.³² Ohledně trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 se přikláním k názoru, že kvazideliktem být také může.³³ Zastánci názoru uvádějí na obhajobu případ, kdy se pachatel zaviněně přivede do stavu nepřičetnosti, v tomto stavu se např. rozhodne řídit dopravní prostředek. Stav nepřičetnosti pak podřazují pod stav vylučující způsobilost a jízdu v tomto stavu za činnost, při které může dojít k ohrožení života nebo zdraví lidí nebo způsobení značné škody na majetku.

Sporné v teorii je, zda kvazideliktem může být trestný čin, jehož úmysl překračuje objektivní stránku. Solnař zde trestní odpovědnost vylučuje.³⁴ Naproti tomu Dolenský zmiňuje, že u loupeže nemůžeme na „kvaziúmysl“ klást přehnané nároky. Trestný čin loupeže tak může být kvazideliktem, ačkoli pachatelův úmysl je pouze zdánlivý. Budeme ho posuzovat podle vnějších projevů pachatele (např. zda po úderu sahal po peněžence).³⁵ Trestný čin, jehož znakem je pohnutka, nemůže být kvazideliktem, pokud ji nepřičetný výslovně nevyjevil a přikláním se i k názoru, že trestné činy, které vyžadují zvláštní soustředěnou pozornost a komplikované jednání, jimi být rovněž nemohou, například trestné činy z oblasti počítačové kriminality. Kvazideliktem ale může být, jak je výše zmíněno, trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 trestního zákona.³⁶ Bude zde ovšem vždy potřeba zkoumat jednotlivé případy podle daných okolností.

Náš trestní zákon pro látky ovlivňující psychiku člověka používá pojem „návykové látky“ a je definován v ustanovení § 130 trestního zákona. Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky. Rozhoduje, zda je látka způsobilá nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

Objektem bude konkrétní zájem ohrožený nebo porušený kvazideliktem. Porušení nebo ohrožení tohoto objektu bude pak následkem.

³² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, 2. vydání, Linde Praha, Praha, 2006, str. 593

³³ opačný názor srov. Jelínek, J.- Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou, Linde, Praha 1993, str. 190, Dolenský, A. Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, str. 42

³⁴ Solnař, V.: Základy trestní odpovědnosti. Praha, 1972, Academia, s. 190

³⁵ Dolenský, A. Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, s. 40

³⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, zvláštní část, 2. vydání, Linde Praha, Praha 2006, s. 593, shodně např. Říha, J., Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ, Kriminalistika, 2002, č. 4, str. 273

Jednání pachatele spočívá v přivedení se do stavu nepřičetnosti:

- a) *požitím návykové látky* – jde o příjem návykové látky ústy nebo orálně, polykáním, žvýkáním např. listů koky. Tento termín je zavedený a nevyvolává v praxi žádné obtíže.
- b) *aplikací návykové látky* – jde o celkem nový pojem, který má zahrnovat jakýkoli jiný způsob příjmu návykové látky. Půjde zejména o čichání (toluen), podávání análně, injekčně (pervitin), šňupání, kouření (marihuana, hašiš), působení přes pokožku formou obkladu nebo koupele.

Aby se mohlo jednat o jednání, musí u pachatele existovat vůle látku aplikovat nebo požit nebo proti působení látky nečinit nic, ačkoliv si je jejího působení vědom. Proto se jednání nedopouští ten, komu je látka aplikována násilím nebo bez jeho vědomí. Jednání nelze také vysledovat u osoby, která se pohybuje v prostoru, kde se látka nachází a pozoruje na sobě určité změny, jako malátnost nebo poruchy vnímání, ale není schopna si tyto změny spojit s působením nějaké látky.

Ustanovení § 112 trestního řádu ale považuje za jednání i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen. Je otázkou, zda lze vysledovat povinnost osoby nenechat na sebe vědomě působit návykovou látku (aby byla splněna podmínka porušení povinnosti). Z mnoha občanskoprávních ustanovení³⁷ lze dovodit, že osoba je povinna nenechat na sebe působit návykovou látku, a proto nesplnění této povinnosti lze považovat za opomenutí podle § 112 trestního zákona. Přivést se do stavu nepřičetnosti je tedy možné konáním i opomenutím. Pro bližší představu uvádí Říha schéma kombinace dvou fází jednání v níže uvedené tabulce.

³⁷ § 415 občanského zákoníku (povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví), ustanovení § 12 písm. g) zákona č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (povinnost vyvarovat se jednání, jehož cílem je vědomé poškození vlastního zdraví)

		2. fáze (actio subsequens)	
		Konání	Opomenutí
1. fáze (actio praecedens)	Konání	Pachatel se konáním přivede do stavu nepřičetnosti (např. opitím) a v tomto stavu spáchá konáním trestný čin (např. ranami usmrtí jiného).	Pachatel se konáním přivede do stavu nepřičetnosti (např. opitím) a v tomto stavu způsobí trestněprávní výsledek, za nějž je odpovědný (např. neposkytnutím léku usmrtí jiného).
	Opomenutí	Pachatel se opomenutím přivede do stavu nepřičetnosti (např. opomene vzít si předepsaný lék) a v tomto stavu spáchá konáním trestný čin (např. znásilní ženu).	Pachatel se opomenutím přivede do stavu nepřičetnosti (opomene si vzít předepsaný lék) a v tomto stavu opomenutím způsobí trestněprávní výsledek, za nějž je odpovědný (např. nezajistí péči o své dítě, které zapálí dům a uhoří).

Mezi požitím a aplikací návykové látky a nepřičetností musí existovat příčinná souvislost. V praxi se mohou vyskytnout případy, kdy nepřičetnost v důsledku návykové látky nenastane, ale nastane až na základě jiných okolností. Stejně musí příčinný vztah existovat i ve vztahu k činu jinak trestnému. Není-li tomu tak, posuzuje se odpovědnost pachatele podle obecných zásad.

Vývojová stádia kvazideliktu a účast dalších osob na kvazideliktu

Kvazideliktem může být zásadně také příprava, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc k trestnému činu.

U přípravy se má všeobecně za to, že zpravidla jako kvazidelikt nepřichází v úvahu. Důvod lze spatřovat v tom, že objektivní stránka trestného činu je u přípravy málo rozvinutá a že u zcela nepřičetného pachatele nelze předpokládat nějaké rozvinuté plánování trestného činu. Asi jediným možným myslitelným případem přípravy spáchané v úplné nepřičetnosti teorie uvádí příklad, kdy opilec někomu pomáhá k trestnému činu, ale hlavní pachatel se o trestný čin ani nepokusí.³⁸ Vzhledem k zásadě akcesority je za přípravu možné pokládat pouze jednání, které by bylo účastenstvím, kdyby hlavní trestný čin dospěl aspoň do stádia pokusu. Kvazidelikt však může být pokus trestného činu.

Z jednotlivých forem účastenství není možné jako kvazidelikt organizátorství, návod zcela vyloučit nemůžeme. Nejčastěji bude přicházet v úvahu pomoc k trestnému

³⁸ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepřičetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv. 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 44

činu jiné osoby. Kdo však pomáhá nepřičetnému v domněnání, že jde o osobu přičetnou, může být trestně odpovědný za přípravu k trestnému činu, pokud jde o zvláště závažný trestný čin. Podobný je případ, kdy pachatel se rozhodne využít osobu nepřičetnou, která je ve skutečnosti ovšem přičetná. Jde o pokus nepřímého pachatelství – pachatele můžeme činit trestně odpovědným opět pouze za přípravu k trestnému činu bez ohledu na to, zda došlo k uskutečnění záměru pachatele či nikoli. Pokud pachatel zná psychický stav trestně odpovědného, pak jde o případ nepřímého pachatelství.

Není možné spolupachatelství jiné osoby ve vztahu k jednání nepřičetné osoby, neboť kvazidelikt není sám trestným činem. Naplní-li tato jiná osoba všechny znaky trestného činu, může být posuzována sama jako pachatel.

2.3 Subjekt

Pachatelem trestného činu opilství podle § 360 trestního zákona může být každý, kdo splňuje obecné znaky trestného činu, opilství je ale řazeno mezi tzv. vlastnoruční delikty, ty tvoří člen v trojici trestných činů rozlišovaných podle subjektu: obecné (pachatelem je kdokoli), zvláštní (s omezeným okruhem subjektů) a vlastnoruční.³⁹ Při vlastnoručních deliktech musí pachatel bezprostředním jednáním naplnit skutkovou podstatu trestného činu, tedy to, co vyžaduje objektivní stránka. Pachatelem takového trestného činu tedy může být jen taková osoba, která ho provede sama bezprostředně svým osobním jednáním, ač nemusí být nutně vykonána rukou, předpokládá se vykonání aktu přinejmenším osobně. U trestného činu opilství musíme navíc vždy rozlišovat dvě jednání – uvedení se do stavu nepřičetnosti a jednání ve stavu nepřičetnosti (kvazidelikt).

Z důvodu tohoto zařazení není možné spolupachatelství s dělbou úloh na trestném činu opilství. Zároveň není možné ani nepřímé pachatelství. Je ovšem možné nepřímé pachatelství jiného trestného činu tím, že někdo využije ke svým cílům nepřičetné osoby jako „živého nástroje“, ať ji už s tím úmyslem uvede do stavu pod vlivem návykové látky, nebo využije stavu této osoby, který si způsobil sám. Samo uvedení jiného do stavu pod vlivem návykové látky bez takového úmyslu není trestné, ani když se opilý dopustí onoho kvazideliktu.⁴⁰

³⁹ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, str. 40.

⁴⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Eurlex Bohemia 2003, str. 139

2.4 Subjektivní stránka

Co se týče subjektivní stránky trestného činu opilství, činí často v teorii i praxi potíže. Vyžaduje se zde úmysl nebo nedbalost. Zákonodárce vyjadřuje zavinění tohoto stavu slovy „byť i z nedbalosti“. Forma zavinění ve formě úmyslu je psychický stav, kdy je pachatel zaměřen k porušení zákona intenzivněji než v případě nedbalosti.⁴¹ Vyjádření zákonodárce lze proto vykládat tak, že k přivedení se do stavu nepřičetnosti stačí jakákoliv forma zavinění, která je z hlediska práva relevantní, tedy úmysl i nedbalost.⁴² Zavinění se ovšem vztahuje jen na případy uvedení se do stavu nepřičetnosti, tedy k následku – narušení veřejného pořádku a ve vztahu k jednání, kterým se do tohoto stavu přivedl, nikoli na kvazidelikt spáchaný v tomto stavu. Kdyby tomu tak nebylo a zavinění by se vztahovalo i na tento kvazidelikt, odpovídal by pachatel podle zásady *actio libera in causa* (*dolosa, culposa*) a byl by tudíž plně odpovědný, ačkoli spáchal trestný čin ve stavu nepřičetnosti, neboť ustanovení § 360 odst. 2 trestního zákona vylučuje použití privilegovaného prvního odstavce § 360 trestního zákona.⁴³ Míněny jsou případy, kdy se pachatel uvede zaviněně do stavu nepřičetnosti, ačkoli si je vědom nebo si má a může být vědom možnosti, že poruší zájmy chráněné trestním zákonem (*kulpózní actio libera in causa*), nebo kdy se do takového stavu záměrně uvede, aby v něm trestný čin spáchal (*dolózní actio libera in causa*). Pokud by pachatel měl v úmyslu pouze se „opít“, ale nikoli přivést se do stavu nepřičetnosti, mohl by být stav nepřičetnosti vyvolán nejvýše z nedbalosti. Vždy je třeba zkoumat, jaké měl pachatel pohnutky ještě před uvedením se do stavu nepřičetnosti.

Jak je uvedeno shora, zákon tedy nežadá zavinění, čímž cíleně vybočuje ze zásady odpovědnosti za zavinění, a mohou vznikat obtíže při rozlišení trestných činů, které jsou trestné, jak byly-li by spáchány úmyslně, tak i z nedbalosti.⁴⁴

⁴¹ Solnař, V.: *Základy trestní odpovědnosti*, Praha, Academica, 1972, str. 188

⁴² Císařová, D., Vanduchová, M.: *Nepřičetný pachatel*, Praha, Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1995, str. 43

⁴³ Langer, P.: *Trestný čin opilství (1. část)* in: *Bulletin advokacie*, 2005, číslo 2, str. 59, Říha, J.: *Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ*, *Kriminalistika*, 2002, č. 4, str. 271

⁴⁴ např. rozlišení mezi trestným činem vraždy podle § 140 odst. 1 tr. zák. nebo trestným činem ublížení na zdraví s následkem smrti podle § 143 tr. zák., protože zavinění ve vztahu k výslednému činu zde chybí a z okolností činu vždy není možné zavinění určit.

Nelze opomenout také případy patologické opilosti.⁴⁵ V případě patologické opilosti je z hlediska trestní odpovědnosti významné, zda jde o nahodilou, přechodnou, jednorázovou dispozici k patickému opojení u jinak zdravého jedince nebo dispozici relativně trvalou, podmíněnou vleklým chorobným stavem centrální nervové soustavy (neurotik) nebo somatických orgánů, mající vliv na vstřebatelnost alkoholu a jiných omamných látek (choroba jater).⁴⁶ V těchto situacích pak bude podle okolností nutné posoudit, zda případ náleží pod ustanovení § 26 trestního zákona a není zde zavinění ve vztahu k nepřičetnosti, nebo zda půjde při zavinění ve vztahu k patické opilosti o kvazidelikt ve smyslu § 360 odst. 1 trestního zákona, nebo zda dokonce nepřichází v úvahu použití ustanovení § 360 odst. 2 trestního zákona.⁴⁷ Podle rozhodnutí č. 33/62 Sb. rozh. tr. nelze použít institut zmenšené přičetnosti při vědomí pachatele, že požitím alkoholu se může dostat do stavu nepřičetnosti a dopouštět se přitom např. verbálních či jiných deliktů. V komentáři k trestnímu zákonu se uvádí, že soudní psychiatrie řadí mezi duševní poruchy ve smyslu § 26 trestního zákona vedle duševních chorob (schizofrenie) a chorobných duševních stavů (vývojové poruchy) též krátkodobé duševní poruchy, mezi které je právě zařazeno i alkoholové opojení, zejména patologická opilost. Tyto duševní poruchy jsou důvodem nepřičetnosti, pouze pokud mají za následek nedostatek schopnosti rozpoznávací nebo určovací. Duševní porucha sama osobě takové účinky nemá.

U alkoholiků a toxikomanů lze také uvažovat o tom, že nejsou schopni ovládat konzumaci „své“ látky a vzhledem k tomuto jednání lze u nich uvažovat o nepřičetnosti (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 6. 1973, sp. zn. To 19/73). K tomu uvádí Teryngel: „Pokud se pachatel trestného činu podle § 201a (dnes § 360 trestního zákona) dopustí jednání tam popsaného, tj. požije nebo aplikuje návykovou látku v rámci tzv. abstinenčního syndromu, tj. v době, kdy jeho schopnost ovládnout své jednání ve vztahu k požití nebo aplikaci návykové látky bude zcela vymizelá, ačkoli ve vztahu k jinému jednání, jehož se dopustí později (např. usmrcení jiného) byly jeho schopnosti ovládací i

⁴⁵ Patologická opilost je mráкотný stav, provázený bludy a halucinacemi vyvolaný požitím alkoholu, který v kombinaci s duševní poruchou, eventuálně jiným onemocněním, tento stav způsobuje.

⁴⁶ Císařová, D., Vanduchová, M.: nepřičetný pachatel. Příručka ministerstva spravedlnosti. Sv 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 36 a násl.

⁴⁷ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné, 1997, str. 103, č. 29/1971 Sb. rozh. tr., Solanař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, Novatrix, s.r.o., 2009. str. 258

rozpoznávací ještě zachovány, bude nutno celé jeho jednání hodnotit jako jednání v nepřičetnosti a odpovědnost vůči němu nebude možno vůbec vyvodit.⁴⁸

Domnívám se, že je nutno brát při otázce zavinění povahu jednotlivých návykových látek (jinými příčinami vzniku nepřičetnosti se zabývat nebudu). Hodným pozornosti se jeví alkoholické nápoje. Jeho specifikum spočívá v tom, že se jedná o návykovou látku, která je u nás nejrozšířenější. Alkohol je také nejlépe ze všech látek „rozpracován“, co se týče účinků na lidský organismus. Důležité je, že byl zjištěn také vliv konkrétního množství alkoholu na jednotlivé aspekty lidského chování.

Z tohoto důvodu se domnívám, že požitím alkoholu je možné se přivést do stavu nepřičetnosti i z nedbalosti, protože pachatel si mohl učinit představu, jak na něj požití alkoholu i při zohlednění individuálních rozdílů mezi jednotlivými osobami (k vyvolání nepřičetnosti je nutné větší množství alkoholu a navíc, samo o sobě to stačit nejspíše nebude - Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2000, sp. zn. 9 Tz 216/2000) bude působit, a to již při prvním požití jeho určitého množství. Častější je ale vyvolání nepřičetnosti jinými látkami.⁴⁹

Odlišná situace nastane při aplikaci nebo užívání jiných návykových látek. Již bylo prozkoumáno, jakého účinku se konzumenti mohou od jednotlivých dávek dočkat. Velkým problémem ale dosud zůstává stanovení účinků látky vzhledem ke konkrétnímu množství. Tyto účinky jsou velmi individuální. Proto jsem toho názoru, že při první aplikaci látky nelze o zaviněné nepřičetnosti uvažovat. Zavinění je možné určit při pozdější aplikaci látky až vzhledem k osobní zkušenosti konkrétní osoby. V takovém případě lze opět uvažovat o nepřímém úmyslu nebo vědomé nedbalosti.

⁴⁸ Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Justičná revue, 1992, číslo 3, str. 30

⁴⁹ Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Justičná revue, 1992, číslo 3, str. 27

3. Účastenství v užším smyslu⁵⁰

Účastenství je kvalifikovaná forma trestné součinnosti dvou či více osob. Jde o úmyslnou formu účasti na trestném činu, směřuje proti témuž určitému konkrétnímu chráněnému zájmu a sleduje se jím stejný následek.⁵¹

3.1 Organizátorství

Organizátorem trestného činu je, kdo spáchání činu zosnoval nebo řídil, pokud není spolupachatelem, přičemž za zosnování se považuje iniciování dohody o spáchání trestného činu, vytvoření plánu na jeho spáchání, vyhledání osob, rozdělení úkolů atp. a řízením se rozumí vydávání příkazů, pokynů atd. V této souvislosti je nutné zodpovědět otázku, zda si taková osoba může učinit úsudek o zaviněné nepřičetnosti jiné osoby. Otázka nepřičetnosti v důsledku požití nebo aplikace návykové látky je velmi složitá a schopen ji zodpovědět je jen znalec přibraný v trestním řízení, jak již bylo výše řečeno. Normální osoba je schopna poznat, že druhý je pod vlivem takové látky, ale podle mého názoru není schopna usoudit, do jaké míry jsou porušeny její schopnosti ovládací nebo rozpoznávací. Nicméně se domnívám, že osoba je relevantně schopna projevit úmysl být účastníkem trestného činu opilství podle § 360 odst. 1 trestního zákona (organizátorství, návod, pomoc je možné provést jen úmyslně). Organizátorství je vyloučeno z povahy věci, nelze totiž organizovat činnost (kvazidelikt), ke které nemá její pachatel žádný psychický vztah (zavinění) a která se tedy děje spontánně.

3.2 Návod

Návodcem je ten, kdo v jiném úmyslně vzbudí rozhodnutí spáchat trestný čin.⁵² Pokud osoba A navede osobu B k jednání, jímž se přivede do stavu nepřičetnosti, aby pak spáchala konkrétní trestný čin, půjde o nepřímé pachatelství, pokud osoba B nevěděla o tom, že má v nepřičetnosti spáchat onen konkrétní čin, nebo o actio libera in

⁵⁰ v širším smyslu jde o spolupachatelství, organizátorství a pomoc, o spolupachatelství ovšem pojednávám v kapitole č. 2.3 subjekt

⁵¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, obecná část, 2. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., Praha 2006, str. 283

⁵² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, obecná část, 2. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., Praha 2006, str. 296

causa dolosa, pokud o tom věděla. Je však třeba zdůraznit, že by se jednalo o nepřímé pachatelství „kvazideliktu“ a u trestného činu opilství, který je vlastnoručním deliktem, nepřichází nepřímé pachatelství v úvahu (viz usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006, ze dne 16. 11. 2006). Pokud je však úmyslem osoby A pouze vyvolat v druhém rozhodnutí přivést se do stavu nepřičetnosti s tím, že v takovém stavu může osoba B něco protiprávního provést, pak zřejmě o návod k opilství nepůjde (§ 24 odst. 1 písm. b), § 360 trestního zákona). Osoba A vzbudila v osobě B pouze rozhodnutí přivést se do stavu nepřičetnosti, ale již nemohla tušit, co osoba B v takovém stavu provede, ani její jednání jakkoli ovládat. Objektivní podmínka kvazideliktu se vztahuje pouze na osobu B.⁵³

Vzbudit v někom rozhodnutí spáchat trestný čin opilství podle mého mínění již z povahy věci tedy nelze, protože, mimo úvahy zmíněné výše, pokud by pachatel věděl, jakého kvazideliktu se v nepřičetnosti dopustí, šlo by již o actio libera in causa.

Jestliže z nějakého důvodu návodce nepoznal, že osoba se nachází pod vlivem návykové látky (a proto nemůže spáchat zamýšlený trestný čin), je jeho návod nutné hodnotit jako přípravu k trestnému činu podle § 20 odst. 1 trestního zákona (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 1. 1996, sp. zn. 2 Tzn 33/95, Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. 3 To 41/97).

3.3 Pomoc

Pomocníkem na trestném činu je ten, kdo jinému úmyslně umožní nebo usnadní spáchání trestného činu, zejména tím, že opatřuje prostředky, odstraňuje překážky, utvrzuje jiného v rozhodnutí spáchat trestný čin, slíbí pachateli pomoc po spáchání trestného činu, poskytuje mu radu a podobně.⁵⁴

Říha uvádí: „Může jít jak o pomoc psychickou (povzbuzování k napití, neustálé připíjení atd.; jde o utvrzování v popíjení, ne o vyvolání rozhodnutí spáchat trestný čin), tak i o pomoc fyzickou (přinášení stále nových skleniček s lihovinou). Pomocník musí

⁵³ Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminalistika, 2002, č. 4, str. 273

⁵⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, obecná část, 2. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., Praha 2006, str. 299

jednat úmyslně (postačí dolus eventualis) a mezi jednáním pomocníka a pachatele trestného činu opilství musí být příčinná souvislost.⁵⁵

O pomoci bychom mohli hovořit pouze v případě, že osoba zaviněně nepřičetná by se skutečně ve stavu nepřičetnosti dopustila nějakého kvazideliktu, jinak by skutková podstata trestného činu opilství naplněna nebyla (viz usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006, ze dne 15. 11. 2006).

⁵⁵ Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ, Kriminallistika, 2002, č. 4, str. 274

4. Vývojová stádia trestného činu opilství

4.1 Příprava

Z žádného ustanovení trestního zákona nelze dovodit, že u trestného činu opilství podle § 360 trestního zákona není možné uvažovat o vývojových stádiích, tedy o přípravě, pokusu a dokonaném trestném činu. Přesto můžeme vysledovat několik zvláštností.

Přípravu k trestnému činu můžeme chápat v právním pojetí podle § 20 trestního zákona jako jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu, zejména v organizování, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, sročení, návodu nebo pomoci k takovému zločinu a je přípravou jen tehdy, jestliže to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví a pokud nedošlo k pokusu ani dokonání zvlášť závažného zločinu. Již samotné úmyslné směřování je u trestného činu opilství vyloučeno. Trestný čin opilství může být i zvlášť závažným zločinem v případech, kdy se pachatel uvede do stavu nepřičetnosti úmyslně, protože horní hranice trestu odnětí svobody činí požadovaných 10 let. Formální znaky přípravy tak mohou být splněny. Přesto lze vyslovit závěr, že příprava trestného činu opilství tak, jak požaduje ustanovení § 20 trestního zákona, není možná.

Pokud bychom rozuměli přípravou v obecném smyslu jednání, které předchází jinému jednání a umožňuje jeho hladký průběh, museli bychom řešit problém, co za přípravu k trestnému činu opilství vůbec lze považovat. Zákonodárce nepočítá s objektivní souvislostí mezi přivedením se do stavu nepřičetnosti a spácháním činu jinak trestného a též nepočítá s předpokladem na straně pachatele o souvislosti mezi těmito dvěma jevy. Proto bychom museli prvek přípravy hledat u činu jinak trestného. Z teoretického hlediska to vyloučit nelze, ale vzhledem k tomu, že jednání ve stavu nepřičetnosti mají obvykle povahu spontánní a probíhají v krátkém časovém úseku, není nutné o přípravě v obecném slova smyslu uvažovat.

Případy, kdy se pachatel připravuje na spáchání trestného činu ve stavu přičetnosti, ale trestný čin dokoná v zaviněné nepřičetnosti, a tento způsob dokonání nezamýšlel, bude třeba posoudit jako vícečinný souběh trestného činu ukončeného ve

formě přípravy podle § 20 odst. 1 trestního zákona (v těch případech, kdy je trestná) a dokonání trestného činu opilství podle § 360 odst. 1 trestního zákona. Domnívám se, že zásada konsumpce a subsidiarity se neuplatní, protože se jedná o různé skutkové podstaty trestných činů.

4.2 Pokus

Pokusem je podle § 21 trestního zákona jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat a je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo. Můžeme zde dovodit, že jestliže zákonodárce postihuje dokonáný čin jinak trestný, musí zamýšlet vzhledem ke zřejmému ohrožení chráněného zájmu i postih pokusu tohoto činu (Rozhodnutí Krajského soudu v Karlových Varech ze dne 6. 2. 1957, sp. zn. 3 To 53/57). Vzhledem ke zřejmému propojení skutkové podstaty trestného činu opilství a skutkových podstat ostatních trestných činů je možné učinit závěr, že trestný čin opilství bude dokonán pouze tehdy, když bude naplněna objektivní stránka skutkových podstat těchto trestných činů. Pokusu trestného činu opilství se pachatel může dopustit ovšem pouze ve vztahu k druhé fázi jednání, tj. kvazideliktu. Proto, že je spáchání kvazideliktu podmínkou pro naplnění skutkové podstaty trestného činu opilství a samotné přivedení se do nepřičetnosti nestačí, nemůžeme ani hovořit o pokusu trestného činu opilství, pokud se pachatel neúspěšně pokusí přivést do stavu nepřičetnosti. Pokud by se v takovém případě (nikoliv nepřičetný) dopustil nějakého jednání, naplňujícího znaky trestného činu, opět by se nejednalo o pokus trestného činu opilství, ale o příslušný trestný čin. O pokusu ve vztahu k trestnému činu opilství tak podle mého názoru můžeme opravdu hovořit jen v případě, že se pachatel, který se přivedl do stavu nepřičetnosti, v tomto stavu pokusí o čin jinak trestný (kvazidelikt). Tak například by pokusem trestného činu opilství byla situace, kdy se osoba v silném stavu opilosti, který bude mít takovou intenzitu, že u ní bude možné konstatovat nepřičetnost, pokusí v tomto stavu vloupat se do auta, ale dříve, nežli se jí to povede, ji zadrží policejní hlídka. Pachateli v takovém případě hrozí trest, jako by trestný čin opilství dokonal.⁵⁶

⁵⁶ O tom, že pokus může být kvazideliktem, hovoří i Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006, ze dne 15. 11. 2006

5. Actio libera in causa

Spojení actio libera in causa je možné přeložit jako jednání svobodné ve své příčině. Rozlišujeme dvě formy actio: dolózní a kulpózní. V našich podmínkách se obě actio uplatní v situaci, kdy jsou naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu opilství, ale z důvodů odlišné subjektivní stránky, a to že pachatel zaujímá již v okamžiku přivádění se do stavu nepřičetnosti psychický vztah k možnosti spáchání trestného činu, o trestný čin opilství nepůjde. Zákon výslovně zdůrazňuje, že ustanovení § 26 trestního zákona a § 360 odst. 1 trestního zákona se neužije na případy actio libera in causa. Trestný čin opilství je tedy subsidiární k oběma actiones liberae in causa, ty jsou zase v poměru speciality k § 360 i k § 26 trestního zákona.⁵⁷

Actio libera in causa je pomocnou trestněprávní konstrukcí zakládající trestní odpovědnost pachatele přes jeho nepřičetnost v době činu vyjádřená v odstavci druhém ustanovení § 360 takto: „Ustanovení odstavce 1, jakož i § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“

Jde o jednání o dvou částech, kdy v první fázi je pachatel přičetný a dosud neprovádí jednání popsané ve skutkové podstatě, ale uvádí se do stavu nepřičetnosti, zatímco při druhé fázi jednání je pachatel nepřičetný a v tomto stavu provádí jednání nedovolené trestním zákonem. Druhá část jednání je tak účinkem první části jednání, která je příčinou. Konstrukci actio libera in causa lze podle mnohých využít nejen v případech, kdy se pachatel přivede do stavu nepřičetnosti, ale též v případech, kdy se přivede do stavu neschopnosti jednání. Mezi tím je podstatný rozdíl, který naše nauka zcela jednoznačně nerozeznává. Ten, kdo je schopen jednat, může být přičetný i nepřičetný. Neschopnost jednat je dána, pokud chybí buď fyzická nebo psychická složka jednání, tedy buď projev vůle a nebo vůle samotná. Actio libera in causa se tak podle mnohých hodí i na případy, kdy se pachatel zaviněně přivede do stavu neschopnosti jednání, aby v tomto stavu spáchal trestný čin, např. matka si vezme k sobě do postele dítě a ve spánku ho zalehne. Rozšiřovat institut actio libera in causa i na neschopnost jednání však někteří odmítají. Ve druhé části jednání, kdy je způsoben

⁵⁷ Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ, Kriminalistika, 2002, č. 4, str. 276

následek, vůbec nejde o jednání, které má svou svobodnou příčinu v přivedení se do stavu nepříčetnosti. Postižení omisivních deliktů by pak nebylo možné.⁵⁸

Je tedy třeba se tázat, zda obě fáze jednání je možné provést konáním i opomenutím.⁵⁹ V rámci první části činu se vždy uvažuje o konání (např. požití alkoholického nápoje), lze si však představit i takový průběh, kdy se pachatel přivede do stavu nepříčetnosti nekonáním (např. neinformuje lékaře o užívání léků nebo předepsané léky neužívá). Pokud jde o druhou část činu, tedy o spáchání kvazideliktu, mohou být ve formě *actiones liberae in causa* spáchány trestné činy komisivní i omisivní. Případy dolózní *actio libera in causa* spáchané konáním budou ovšem zřejmě ojedinělé. Je totiž nepravděpodobné, aby ten, kdo se přivede do stavu nepříčetnosti, něco konal přesně podle předem připraveného plánu. Tvzení pachatele, že se nacházel ve stavu nepříčetnosti, se zde zřejmě nebude zakládat na pravdě, zcela vyloučit to ovšem nemůžeme. Příkladem můžeme uvést ošetřující sestru v nemocnici, která si vezme prášek na spaní, aby zaspala dobu, kdy má jít dát pacientovi injekci s lékem, bez něhož zemře. Následek byl způsoben nevykonáním potřebné činnosti. Dalo by se říci, že pachatel se zde přivede nejen do stavu nepříčetnosti, ale i do výše zmíněné neschopnosti jednat, což je typickou situací pro omisivní delikty, že pachatel musí mít v době činu nemožnost vykonat činnost, která mu byla přikázána. Pachateli zde lze vytknout, že si neudržel svoji schopnost jednat až do okamžiku, kdy má svou povinnost splnit.⁶⁰ Následující tabulka demonstruje možné případy jednání v opojení.

Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.

5.1 Actio libera in causa dolosa

Actio libera in causa dolosa míří na případy, kdy pachatel se ve stavu příčetnosti rozhodne spáchat trestný čin, úmyslně se uvede požitím nebo aplikací návykové látky do stavu nepříčetnosti, aby v něm mohl spáchat tento trestný čin. Úmysl spáchat trestný čin musí existovat předtím, než se pachatel přivede do stavu nepříčetnosti. Tato

⁵⁸ Říha, J.: *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi)-1. část in: *Trestněprávní revue*, 2/2006, str. 33

⁵⁹ viz tabulka na str 27 část 2.2 objektivní stránka

⁶⁰ Říha, J.: *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi)-2. část in: *Trestněprávní revue*, 3/2006, str. 73

koncepce se uplatní tedy v případech, kdy pachatel zaujímá k možnosti spáchání protiprávního jednání psychický vztah, a to ten, že toto jednání spáchat chce nebo vzhledem ke všem okolnostem je srozuměn s tím, že nastane. Nejčastějším důvodem takového chování pachatele je získání odvahy ke spáchání trestného činu, otupení zábran nebo představa pachatele o jeho beztrestnosti.

Proto, že se úmyslné zavinění vztahuje jak na přivedení se do stavu nepřičetnosti, tak na samotný trestný čin v tomto stavu spáchaný, nemá tato forma zavinění vliv na míru trestní odpovědnosti pachatele za spáchaný trestný čin. Odpovědnost se posuzuje podle doby, kdy byl pachatel ještě přičetný a uváděl se do stavu nepřičetnosti. Samo opití zde vlastně znamená uskutečnění úmyslu.

Z hlediska trestního postihu by podle Kratochvíla nebylo vyloučeno ani hodnocení tohoto způsobu spáchání jako přitěžující okolnost.⁶¹

Solnař uvažuje o konstrukci trestného činu spáchaného pomocí živého nástroje, a to pomocí těla pachatele zbaveného možnosti svobodného rozhodování.⁶² Pachatel tak využije svoji svobodnou vůli, aby vytvořil nástroj ze sebe samého a tento nástroj vypustil do okolního světa ke spáchání trestného činu.

Otázka úmyslu nepřímého je poněkud složitější. Trestní zákon vyžaduje, aby pachatel věděl, že může nepříznivý následek nastat, a musí být s touto možností srozuměn. Domnívám se, že tento požadavek může pachatel splnit jen vzhledem ke své dřívější zkušenosti. Pojem srozumění se spácháním trestného činu je nutno vykládat nikoliv jako možnost spáchání jakéhokoliv protiprávního jednání, ale například jako možnost spáchání násilného jednání vůči svému okolí vzhledem k tomu, že pachatel si je vědom, že se pod vlivem návykové látky chová agresivně.⁶³ Je otázkou, zda případy patické opilosti, pro kterou je agresivní jednání typické, lze považovat jen za zaviněnou nepřičetnost podle § 360 odst. 1 trestního zákona, nebo za srozumění s možností spáchat protiprávní jednání.⁶⁴

Solnař se zamýšlí nad tím, v jakých případech by přicházelo v úvahu, že pachatel předvídá svou nepřičetnost ve vztahu k úmyslnému trestnému činu, jestliže zde

⁶¹ Kratochvíl, V.: Trestní právo hmotné, Obecná část, 2. vydání, MU, Brno, 1996, str. 140

⁶² Solnař, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academia, 1972, str. 188

⁶³ Říha, J.: Actio libera in causa (s přihlédnutím k německé nauce a praxi) – první část, Trestněprávní revue, 2006, číslo 2, str. 70 - je požadováno, aby byl pachatel rozhodnut spáchat čin konkrétní povahy.

⁶⁴ Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné obecná část, 3. přepracované a doplněné vydání, Brno, Masarykova universita v Brně, 2002, str. 233

v okamžiku nepřičetnosti jeho chtění a srozumění není a on není schopen se ovládat a rozpoznávat, co činí.⁶⁵ Solnař zde kritizuje příklad popisovaný V. Kratochvílem a spol., ve kterém se pachatel přivede do stavu plné nepřičetnosti, aby v něm spáchal vraždu či znásilnění. „Autor zde nezvolil zcela vhodný případ, protože pachateli přičítá úmysl spáchat v nepřičetnosti aktivní činností trestný čin. V nepřičetnosti je ovšem aktivní duševní (ale i fyzická) činnost v určitém směru značně nejistým předpokladem.“⁶⁶ Případ je typický spíše pro vyvolání intoxikace na kuráž, která nezpůsobuje nepřičetnost, ale jen sníženou přičetnost.

Podle názorů psychiatrů⁶⁷ je *actio libera in causa dolosa* teoreticky myslitelná, je však sporné, zda může nepřičetný pachatel cílevědomě a úspěšně postupovat podle plánu promyšleného před opitím. Zpravidla uskutečnění úmyslu pachatele, který pojal před požitím či aplikací návykové látky, pro stav nepřičetnosti nesvědčí. Trestné činy, kdy pachatel se napil na kuráž a poté spáchal zamýšlený trestný čin, bývají zpravidla činy přičetného pachatele.

Méně sporné jsou případy trestných činů omisivních, např. železniční zaměstnanec se opije do stavu nepřičetnosti, aby nespustil závory v úmyslu způsobit tak kolizi vlaku s motorovým vozidlem. Jedná se o situace, kdy osoba povinná konat by se rozhodla nekonat a spáchat tak trestný čin, přičemž přičetná osoba by něčeho takového nebyla schopna.⁶⁸

U druhé fáze jednání nelze přímo hovořit o úmyslu, ale o jakémisi kvaziúmyslu, protože pachatel je nepřičetný. Na kvaziúmysl pak můžeme usuzovat jednak z vnějších projevů pachatele nebo z vůle pachatele, kterou měl ještě před přivedením se do nepřičetnosti.

Sporná je především otázka, na co všechno se musí úmysl pachatele vztahovat. Pachatel se napije na kuráž předtím, než spáchá trestný čin a přivede se tak do stavu nepřičetnosti. Musí mít vždy úmysl k jednání ve stavu nepřičetnosti, sporné ale je, zda se jeho úmysl musí vztahovat i k samotnému přivedení se do stavu nepřičetnosti. Pokud se však pachatel nechce přivést do stavu nepřičetnosti, ani s tím není srozuměn a zavinil si ji pouze z nedbalosti, je teorie na pochybách. Vycházíme-li z obecných pravidel o

⁶⁵ Solnař, V. a kol.: Systém českého trestního práva, Novatrix, s.r.o., první vydání, Praha, 2009, II str. 257

⁶⁶ Solnař, V. a kol.: Systém českého trestního práva, Novatrix, s.r.o., první vydání, Praha, 2009, II str. 257

⁶⁷ Knobloch, F., Knoblochová, J.: Soudní psychiatrie pro právníky a lékaře, Orbis, Praha, 1965, str. 250

⁶⁸ Solnař, V. a kol.: Systém českého trestního práva, Novatrix, s.r.o., první vydání, Praha, 2009, II str. 257

zavinění, vztahuje se úmysl na všechny znaky skutkové podstaty. V případě, kdy pachatel počítá s tím, že spáchá ve stavu přičetnosti trestný čin, je podstatnou odchylkou od představovaného průběhu trestného činu, pokud se ještě před provedením samotného jednání popsaného ve skutkové podstatě zamýšleného trestného činu přivede do stavu nepřičetnosti. Pachatelova představa před činem se tedy v podstatných rysech nekryje se skutečným průběhem činu. Úmysl takovému pachateli pak nelze přičítat a je možné konstatovat, že úmysl se musí vztahovat jak na čin v nepřičetnosti spáchaný, tak i na přivedení se do stavu nepřičetnosti (dvojitý úmysl), aby šlo o úmyslnou *actio libera in causa*.⁶⁹ Úmysl se musí vztahovat na konkrétní čin spáchaný ve stavu nepřičetnosti. Nestačí fakt, že si je pachatel vědom svých sklonů k páchání trestné činnosti pod vlivem návykových látek. Takové jednání by bylo možné posoudit jedině jako trestný čin opilství. Pachatel musí být rozhodnut spáchat v nepřičetnosti určitý trestný čin, a to, buď jakýkoli trestný čin tohoto druhu na jakékoli oběti a nebo konkrétní čin na konkrétní oběti.

U *actio libera in causa dolosa* páchá pachatel zamýšlený trestný čin, a tak nic nebrání označit jeho případné jednání jako přípravu či pokus trestného činu.

Definici přípravy ve smyslu § 20 trestního zákona naplňuje podle Říhy přivedení se do stavu nepřičetnosti⁷⁰. Nabízí se zajímavá otázka, jak hodnotit situaci, kdy k dokonání zamýšleného trestného činu nedojde, například proto, že pachatel zjistí, že kromě zamýšleného vymizení ovládací schopnosti po požití většího množství alkoholu, nastal vedlejší následek, že se nemůže hýbat. Podle mého názoru jde přesto o přípravu k trestnému činu, protože k dokonání trestného činu nedošlo z rozhodnutí pachatele, ale z objektivních příčin (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 3. 1985, sp. zn. 11 To 15/85). Již samotný záměr spáchat trestný čin a k jeho dokonání se připravit stačí k tomu, aby se jednalo o přípravu.

U pokusu trestného činu je třeba usuzovat na bezprostřednost dokonání trestného činu z jednání pachatele. Svoji zaměřenou vůli a způsob jejího uskutečnění pachatel svobodně vytvořil předtím, než ji začal v nepřičetnosti naplňovat.

⁶⁹ Říha, J.: *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi) – druhá část, *Trestněprávní revue*, 2006, číslo 3, str. 69 a násl., v literatuře lze ale nalézt i opačný názor, že úmysl se na přivedení se do stavu nepřičetnosti vztahovat nemusí.

⁷⁰ viz tzv. teorie extenzivní in Říha, J.: *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi) – první část, *Trestněprávní revue*, 2006, číslo 2, str. 37

5.2 Actio libera in causa culposa

Zákonodárce pro tento institut používá vyjádření, že pachatel spáchá trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti. Není rozlišeno, zda svůj čin spáchá konáním nebo opomenutím. Pachatel se zde tedy může uvést do stavu nepřičetnosti, ačkoli ví, že se v takovém stavu může dopustit jednání, jež má znaky trestného činu a z nepřiměřených důvodů spoléhá, že k takovému jednání nedojde, popř. neví, avšak by vzhledem ke svým poměrům a okolnostem to vědět měl a mohl.

Zákonodárce zde reflektuje případy, kdy si je osoba vědoma, že vzhledem k tomu, že bude vykonávat určitou činnost (například řezník bude používat na zabíjačce jateční pistoli⁷¹) nebo se nachází v určitém postavení (hasič) a pro řádný výkon svých povinností se musí nacházet ve stavu, kdy od něj nebude ostatním hrozit žádné nebezpečí, které by hrozilo, kdyby se zaviněně přivedl do stavu nepřičetnosti, čehož si je vědom. Na rozdíl od trestného činu opilství zde můžeme nalézt příčinný vztah mezi přivedením se do stavu nepřičetnosti a spácháním protiprávního jednání. Lze zde vysledovat i psychický vztah pachatele ke spáchání pozdějšího protiprávního jednání, kdy pachatel ví, že může ve stavu nepřičetnosti toto jednání spáchat, ale spoléhá se, že k tomu nedojde. Tato jeho domněnka ale neobstojí, protože nebude fyzicky schopen své jednání usměrnit, i kdyby chtěl. Zavinění se zde předsunuje v čase. Pachatel porušuje povinnou opatrnost v době, kdy je ještě přičetný, následek způsobí v průběhu svého dalšího jednání, kdy je už nepřičetný. Dolenský uvádí jako příklad jednání řidiče, který má před cestou, opije se a v době nehody je již tak opilý, že je nepřičetný. Jestliže při nehodě někoho usmrtí, bude podléhat sankci podle § 134 odst. 2 trestního zákona.⁷² Nejčastěji se tak s kulpózní actio libera in causa budeme setkávat u dopravních deliktů, kde je třeba důkladně rozlišit, zda jde o actio libera in causa culposa nebo o trestný čin opilství. Rozdíl spočívá v subjektivní stránce. Pokud pachatel v době uvádění se do nepřičetnosti ví, že pojedje dopravním prostředkem, pak se jedná o actio libera in causa culposa. Je zde ve vztahu k trestnému činu dáno zavinění ve formě

⁷¹ Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné obecná část, 3. přepracované a doplněné vydání, Brno, Masarykova universita v Brně, 2002, str. 229

⁷² Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, str. 42

nedbalosti oproti případu, kdy se pachatel rozhodne pro jízdu automobilem až ve stavu nepříčetnosti, kde je dána odpovědnost podle ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákona.

Podle Říhy se pachatel, který se před provedením úmyslného trestného činu z nedbalosti přivede do stavu nepříčetnosti (např. při čekání na oběť), spáchá takový čin pouze z nedbalosti i tehdy, pokud v nepříčetnosti provede jednání popsané ve skutkové podstatě tak, jak si před přivedením se do stavu nepříčetnosti předsevzal. Pokud by v trestním zákoně nebyla upravená skutková podstata postihující i nedbalostní formu zavinění, nastoupila by odpovědnost za trestný čin opilství, který je k oběma formám *actio liberae in causa* v poměru subsidiarity. Kvazideliktem by pak byl úmyslný čin jinak trestný. Dané řešení vychází z myšlenky, že jde o podstatnou odchylku od představovaného průběhu činu, kdy se pachatel uvedl před činem do stavu nepříčetnosti, ačkoli to ani nezamýšlel ani s tím nebyl srozuměn.⁷³

U *actio libera in causa culposa* nelze o vývojových stádiích uvažovat, protože se jedná o nedbalostní trestný čin.

⁷³ Říha, J.: *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi) – druhá část, *Trestněprávní revue*, 2006, číslo 3, str. 70

6. Právní postih opilství

„Trest je dále charakterizován tím, že je opatřením státního donucení, které jménem státu ukládají v závěru trestního řízení k tomu povolané soudy (viz čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).“⁷⁴

Trestní právo je postaveno na koncepci dualistického systému sankcí, čímž stát využívá k ochraně společnosti dva druhy trestních sankcí, a to tresty a ochranná opatření, jak stanoví § 36 trestního zákona. Existence různých kategorií pachatelů zahrnující osoby přičetné, zmenšeně přičetné a nepřičetné odůvodnila zachování ochranných opatření a také možnost nahrazovat tresty ochrannými opatřeními. Ochranná opatření využívají k nápravě prostředky speciální prevence a předně v sobě neobsahují morální odsudek činu, zároveň pachatele izolují od společnosti a zabraňují tak opětovnému páchání trestné činnosti.

Jako hlavní funkce trestů můžeme vymezit ochranu společnosti před pachateli, prevenci dalšího páchání, zejména pak postih pachatele trestné činnosti a jeho nápravu a znovuzařazení se do společnosti.

Zde je třeba upozornit, že jednání, jichž se pachatel dopustí v témže stavu zaviněné nepřičetnosti, budou jediným skutkem např. usmrcení jiného, útěk v odcizeném voze a havárie s těžkými následky. Všechna jednání provedená v jednom nepřerušeném stavu nepřičetnosti tak tvoří spolu s přivedením se do tohoto stavu jeden skutek a jeden trestný čin opilství. Pokud se tedy pachatel zaviněně přivede do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu se dopustí více útoků, které mají znaky činu jinak trestného, a to i různých skutkových podstat, je třeba tyto útoky posuzovat z hlediska znaků trestného činu opilství podle § 360 trestního zákona jako jedno souvislé jednání, jako jeden skutek.

Jednání v opilosti může být i trestný čin trvajícím. Trvá-li protiprávní stav po skončení nepřičetnosti, jde o dva samostatné skutky, např. někdo jiného v opilosti zavřel do osamocené stavení a nechal ho tam i po vystřízlivění, ačkoli o tom věděl.⁷⁵ Bude-li tedy trvat protiprávní stav i po opětovném nabytí přičetnosti, a pokud pachatel

⁷⁴ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné, I., Obecná část, Nakladatelství Hugo Grotius, Praha, 1992, str. 162

⁷⁵ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, str. 44

protiprávní stav neodstraní a bude ho udržovat, dojde k přerušení jednoty skutku a jednání po dosažení přičetnosti se bude považovat za skutek nový.

Pokud by pachatel po určitou část jednání již nebyl natolik pod vlivem návykové látky, aby byl nepřičetný, šlo by o vícečinný souběh trestného činu opilství a toho trestného činu, který pachatel spáchal již ve stavu přičetnosti. Je představitelná i situace, že by nepřičetnost již pominula, a tak by se pachatel znovu přivedl do stavu nepřičetnosti způsobem popsáním ve skutkové podstatě trestného činu dle § 360 trestného zákona a v tomto stavu by opětovně spáchal kvazidelikt. Jednání tohoto pachatele bychom posoudili jako dva trestné činy opilství, případně jako souběh s trestným činem, kterého se dopustil v době mezi nepřičetností a znovunabytím přičetnosti.⁷⁶

U trestného činu opilství jednočinný souběh nepřichází v úvahu, protože je vázán na objektivní podmínku trestnosti, tj. spáchání kvazideliktu, který nemůže být v jednočinném souběhu s trestným činem opilství už jen proto, že se nejedná o trestný čin (má jen některé jeho znaky).⁷⁷

U kvazideliktů, kterými je způsoben výsledek, jež trvá i po skončení nepřičetnosti, např. zaviněně nepřičetný pachatel ukradl věc a tu si posléze ponechal. V daném případě bude pachatel potrestán pouze za trestný čin opilství, nikoli za zatajení věci.

Ustanovení § 360 odst. 2 trestního zákona vylučuje souběh opilství a případů *actio liberae in causa*. Účinná lítost podle § 33 trestního zákona se vztahuje i na kvazidelikt trestného činu opilství.

6.1 Sankce

Trest může být uložen pouze osobě pachatele, tedy fyzické osobě, která dovršila patnáctý rok věku a byla v době činu přičetná. Podle platné právní úpravy je možné uložit trest také osobám nepřičetným, a to za případ *actio liberae in causa* a za trestný čin opilství podle § 360 odst. 1 trestního zákona.

Pokud se jedná o trestání zaviněně nepřičetnosti, odlišuje se, zda jde o trestný čin opilství podle § 360 odst. 1 nebo o některou z *actio libera in causa* podle § 360 odst.

⁷⁶ Langer, P.: Trestný čin opilství, *Bulletin advokacie*, 2005, číslo 2, str. 59

⁷⁷ Říha, P.: Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ, *Kriminalistika*, 2002, číslo 4, str. 275

2. U *actio libera in causa dolosa*, jak již bylo výše uvedeno, se na pachatele hledí jako na přičetného, tudíž vždy přichází do úvahy použití trestu, který je stanoven pro trestný čin, jehož se pachatel dopustil. Vzhledem k tomu, že u *actio libera in causa culposa* je přivedení se do stavu nepřičetnosti z nedbalosti považováno za znak skutkové podstaty trestného činu, použije se trest stanovený na daný trestný čin.

Za trestný čin opilství je možné uložit trest odnětí svobody od tří do deseti let. Tato vysoká trestní sazba ukazuje, že je třeba při ukládání trestu přihlížet i k nezaviněnému kvazideliktu, k významu chráněného zájmu, který byl kvazideliktem dotčen, ke způsobu provedení kvazideliktu, k jeho následkům, k okolnostem, za nichž byl spáchán, k „zavinění“ a k osobě pachatele, jeho poměrům a možnostem nápravy. Opět se tedy nebude důsledně dbát na zásadu odpovědnosti za zavinění a nebude se trestat pouhé přivedení se do stavu nepřičetnosti.⁷⁸ Pokud ovšem zákon stanoví na kvazidelikt trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším. Pokud se týče pravidel pro určování, jaký z trestů je mírnější, píše ve svém komentáři k zákonu Šámal a kolektiv: „Při určování, který trest stanovený zákonem je mírnější, se vychází především z horní hranice trestu odnětí svobody, je-li tato stejná, pak z dolní hranice trestu odnětí svobody. Pokud je i ta stejná, je mírnějším to ustanovení, u něhož trestní zákon (v obecné i zvláštní části) připouští vedle trestu odnětí svobody alespoň jeden další alternativní druh trestu jako trest samostatný.“⁷⁹

Sazba trestu odnětí svobody za *Rauschdelikt* je poměrně přísná, rozpětí je tři až deset let odnětí svobody, avšak v tomto rámci je nutné přihlížet k sazbě stanovené na jednání, které má jinak znaky činu jinak trestného, je-li tato sazba mírnější, pak může být pachatel potrestán pouze oním trestem mírnějším.

To ovšem znamená, že soud při úvaze o trestu bude muset konkrétní jednání pachatele hodnotit hypoteticky jako pachatele přičetného. V konkrétním případě, který uvádí Teryngel, usmrcení jiného v důsledku řízení motorového vozidla v zaviněné nepřičetnosti tak, že by šlo o trestný čin podle § 143 odst. 2 trestního zákona, kde je maximální hranice šest let trestu odnětí svobody. Touto hranicí pak bude soud zřejmě omezen.⁸⁰

⁷⁸ Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ, *Kriminalistika*, 2002, číslo 4, str. 276

⁷⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: *Trestní zákon. Komentář*. 4. vydání, 2001, str. 1050

⁸⁰ Teryngel, J.: Návrat k „*Rauschdeliktu*“, *Justičná revue*, 1992, číslo 3, str. 29

Podle Dolenského by se soud neměl dát strhnout k vynesení přísného trestu jen podle následků, jež mohou vypadat hroživě.⁸¹

Ohledně druhů trestu soud není omezen jen ustanovením § 360 trestního zákona, ale může uložit i jiný druh trestu, který dovoluje uložit trestní zákon v jeho obecné části.

Trest odnětí svobody lze, s ohledem na subsidiární povahu nepodmíněného trestu odnětí svobody, uložit nepodmíněně jako nejpřísnější právní následek postihu trestného činu tehdy, pokud nelze ke splnění účelu trestu uložit některý z alternativních trestů, které přicházejí na daný trestný čin v úvahu.⁸²

Dále lze, pokud bude kazideliktem přečin (např. výtržnictví dle § 358 trestního zákona), uložit trest odnětí svobody s podmíněným odkladem jeho výkonu se stanovením zkušební doby, během které se odsouzený musí řádně chovat a vyhovět uloženým podmínkám, za podmínky, že trest odnětí svobody nepřevyšuje tři léta. Daný trest lze uložit, pokud vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, jeho výkonu není třeba.

Trest odnětí svobody může soud podmíněně odložit za současného vyslovení dohledu nad odsouzeným, je-li třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době a je uložen trest odnětí svobody nepřevyšující tři léta. Zároveň je odsouzenému stanovena zkušební doba, přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Oba podmíněné tresty odnětí svobody by tak bylo tedy možné uložit pouze v případech, pokud by byl trest odnětí svobody mimořádně snížen pod dolní hranici podle § 58 trestního zákona nebo by se jednalo o případ, kdy se pachatel dopustil kvazideliktu, na který zákon stanoví trest mírnější podle věty za středníkem ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákona, která stanoví, že dopustí-li se pachatel jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším. Zároveň může být jako omezení podle § 48 odst. 4 písm. c) uloženo podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákona. Vyhoví-li pachatel uloženým podmínkám a vede řádný život, rozhodne soud, že se osvědčil. Nevyhoví-li, např. se nepodrobí uloženému léčení, rozhodne soud, že se trest odnětí svobody vykoná.

⁸¹ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, str. 36

⁸² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Obecná část, 2. vydání, Linde Praha a.s., 2006, str. 348 a násl.

Odsuzuje-li se pachatel pouze za přečin, lze mu uložit samostatně nebo i vedle jiného trestu trest domácího vězení. Jedná se o zcela nový druh trestu zakotvený do rekodifikovaného trestního zákona. Představuje kompromis mezi naprostým ponecháním pachatele na svobodě a jeho uvězněním v rámci nepodmíněného trestu odnětí svobody. Výkonem trestu domácího vězení by tak neměly být narušeny rodinné a pracovní vztahy pachatele, čímž je zachována hlavní výhoda alternativních trestů. Pachatel je ovšem vystaven intenzivnější kontrole a omezením oproti jiným alternativním trestům. Soud tak může uložit trest domácího vězení až na dvě léta, pokud vzhledem k povaze a závažnosti přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že uložení tohoto trestu postačí k nápravě pachatele a ten dá písemný slib, že ve stanovené době se bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Samostatně může být tento trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu, osobě a poměrům pachatele není třeba uložit jiný trest. Soud může zároveň pachateli na dobu výkonu trestu uložit přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Soud stanoví pro případ zmaření trestu domácího vězení ze strany pachatele náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok.

Pokud jde pouze o přečin, v našem případě tedy nedbalostní formu trestného činu opilství, a pokud se jedná o takový úmyslný kvazidelikt mírněji trestný, na něj zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let, může být pachateli uložen trest obecně prospěšných prací, a to jak vedle jiného trestu, tak samostatně, za podmínky, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele není třeba uložení jiného trestu. Soud může také pachateli uložit přiměřená omezení a povinnosti po dobu výkonu trestu. Při úvahách soudu o uložení tohoto trestu se musí mimo jiné přihlížet ke stanovisku a ke zdravotnímu stavu pachatele. Trest obecně prospěšných prací představuje jeden z moderních alternativních trestů nahrazující nepodmíněné odnětí svobody. Zaviněné porušení podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací má za následek, že soud zpravidla rozhodne o přeměně zbytku trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody.

Bylo-li jednání pod vlivem návykové látky spácháno v souvislosti s činností lze uložit zákaz činnosti podle § 73 trestního zákona, např. činnost řidiče autobusu. Vykonávání činnosti, na kterou se vztahuje uložený trest zákazu činnosti, zakládá

odpovědnost za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákona.

Pokud jde o věc, která je ke kvazideliktu ve vztahu podle § 70 trestního zákona, např. se jedná o věc, kterou bylo užito ke spáchání kvazideliktu, lze uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Soud může uložit pachateli, který není občanem České republiky nebo osobou v postavení uprchlíka, trest vyhoštění podle ustanovení § 80 trestního zákona, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku nebo jiný obecný zájem. Jako samostatný může být uložen, pokud jiného trestu není třeba vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele.

Soud může uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, dopustil-li se pachatel přečinu v souvislosti s návštěvou takové akce, i jako samostatný trest, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Protože u kvazideliktu nelze zjišťovat pohnutku, nelze uložit ani ztrátu čestných titulů a vyznamenání podle § 78 ani ztrátu vojenské hodnosti podle § 79 trestního zákona.⁸³

Jinak se při ukládání trestu využije rámec daný § 39 trestního zákona. Vzhledem k tomu, že nepřičetnost je již znakem skutkové podstaty trestného činu, není ji možné zohlednit při ukládání trestu (§39 odst. 3 trestního zákona). Proto se při ukládání trestu bude postupovat obdobně jako při jiných trestných činech. To platí i v případě souběhu s jinými trestnými činy.

V případě *actio libera in causa dolosa* se žádná odlišnost nevyskytuje. V případě *actio libera in causa culposa* bude splněna přitěžující okolnost podle § 42 písm. e), tedy porušení zvláštní povinnosti.

6.2 Ochranná opatření

Na trestný čin opilství se použijí i ustanovení o ochranných opatřeních. Zvláště důležité bude ustanovení § 99 odst. 2 písm. b) trestního zákona, kde je výslovně připouštěna možnost uložit pachateli trestného činu, který spáchal pod vlivem návykové

⁸³ Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6, str. 46

látky, ochranné léčení. Jedná se tedy o kategorii trestněprávních sankcí, které lze ukládat jak osobám trestněprávně odpovědným vedle trestu nebo v některých případech i na místo trestů, tak i osobám trestněprávně neodpovědným.

Účelem ochranného léčení je snaha společnosti odstranit možnost uskutečnění dalších nových útoků jednotlivce na zájmy společnosti chráněné trestním zákonem a zároveň zajistit, aby se tato osoba stala platným členem společnosti.⁸⁴ Dle ustanovení § 99 odst. 6 trestního zákona potvrzuje ochranné léčení, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však dvě léta a může být prodlouženo nejdéle o další dvě léta, i opakovaně. Na úvaze soudu závisí, zda uloží ochranné léčení v případech, kdy pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním. V tomto případě soud ochranné léčení neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout (§ 99 odst. 2 písm. b) trestního zákona, věta za středníkem). Nejčtenější budou případy, kdy bude spáchán čin jinak trestný v souvislosti s opatřením si návykové látky, jejímž zneužíváním se pachatel oddává. Jestliže se nejedná o duševní poruchu (například konzumace alkoholu byla u pachatele pouze jednorázová), není možné uložit ochranné léčení. Zneužívání návykové látky musí mít podle R 50/1983 Sb. rozh. povahu chorobného návyku. Tento požadavek je odůvodňován tím, že vytvořený nebo alespoň vznikající chorobný návyk na alkoholu nebo jinou návykovou látku vyvolává potřebu zvláštní a zpravidla delší dobu trvající odborné léčby.⁸⁵

Trestní zákon pojem ochranné léčení blíže nedefinuje. Stejně tak nevymezuje ani jeho účel, ačkoli tento termín používá (například ustanovení § 99 odst. 4 trestního zákona). V ustanovení § 99 odst. 1 uvádí pouze případy, kdy je nutné jej uložit. Jde obligatorně o případ upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence pachateli zmenšeně přičetnému nebo pachateli s duševní poruchou, kteréžto si pachatel nepřivodil ani z nedbalosti vlivem návykové látky, a jestliže ukládá trest pod dolní hranicí trestní sazby podle § 40 odst. 2 trestního zákona a v případě, že pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný (§ 72 odst. 1 trestního zákona). Osobě nepřičetné podle § 26 trestního zákona je možné uložit pouze ochranné léčení psychiatrické oproti

⁸⁴ stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 8. 6. 1977, sp. zn. Tpjf 70/76

⁸⁵ Císařová, D., Vanduchová, M.: Nepřičetný pachatel, Příručka Ministerstva spravedlnosti, Sv. 55, SEVT, a.s., Praha 1995, str. 81

ochrannému léčení protialkoholnímu a protitoxikomanickému uloženému podle § 99 odst. 2 písm. b).

V případě odstavce druhého závisí jeho uložení na úvaze soudu a na posudku znalce.

Při uložení ochranného léčení musí být vždy rozhodnuto o způsobu jeho výkonu. Výkon ochranného léčení může být ambulantní nebo ústavní. Dojde-li soud k závěru, že pobyt pachatele na svobodě je nebezpečný, uloží ochranné léčení ústavní. V opačném případě ambulantního léčení je osoba ponechána na svobodě a je povinna pravidelně docházet do ústavu zdravotní péče na léčení. Ústavní léčení může soud kdykoli změnit dodatečně na léčení ambulantní a naopak.

Pokud je ukládán trest odnětí svobody, ochranné léčení se vykonává zpravidla po nástupu výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Jestliže ochranné léčení nelze takto vykonat ve věznici, vykoná se ústavní ochranné léčení ve zdravotnickém zařízení před nástupem výkonu trestu odnětí svobody, pokud se tím lépe zajistí splnění účelu léčení, jinak se vykoná ve zdravotnickém zařízení po výkonu trestu. De lege ferenda by bylo účelnější dát vždy přednost výkonu ochranného léčení a také započít jeho výkon do trestu.

V případě, že se pachatel nepodrobí léčení, které mu bylo soudem uloženo jako ochranné léčení, dopouští se trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle ustanovení § 337 odst. 1 písm. i) trestního zákona.

Případy, kdy se jedná o nespolupracujícího pachatele nebo vzhledem k povaze nemoci, byl upraven v ustanovení § 100 trestního zákoníku institut zabezpečovací detence. Podle ustanovení § 100 odst. 2 písm. b) trestního zákona soud může uložit zabezpečovací detenci, jestliže pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, znovu spáchal zvláště závažný zločin, ač již byl pro zločin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložení ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení. Zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Zabezpečovací detenci může za podmínek stanovených trestním zákonem uložit soud samostatně, při upuštění od potrestání, nebo i vedle trestu. Byla-li zabezpečovací detence uložena vedle

nepodmíněného trestu odnětí svobody, vykoná se po výkonu trestu odnětí svobody. Zabezpečovací detenci může soud změnit dodatečně na ústavní ochranné léčení.

Mladistvému pachateli bude možné uložit i ochrannou výchovu. Nic nebrání ani uložení zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty podle § 101 trestního zákona.

7. De lege ferenda

Z výše uvedeného lze konstatovat, že právní úprava koncepce „Rauschdeliktu“ se jeví jako nejvhodnější. V tomto ohledu tedy není třeba měnit koncepci trestání pachatele, který v nepřičetnosti, do níž se uvedl požitím nebo aplikací návykové látky, spáchá kvazidelikt, který by byl trestným činem nebýt nepřičetnosti. Souhlas s koncepcí trestání takového pachatele ovšem neznamená, že na platné právní úpravě není potřeba nic měnit. Zákonodárce by měl stále ještě uvážit určité budoucí legislativní změny ve skutkové podstatě trestného činu opilství.

Již samotné zařazení trestného činu opilství do hlavy desáté „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“ dílu šestého „Jiná rušení veřejného pořádku“ se mi nezdá příliš šťastné. Systematika trestných činů v rekodifikovaném trestním zákoně sice lépe vyjadřuje moderní pojetí priority ochrany základních lidských práv a svobod nad kolektivními zájmy společnosti a státu, nicméně by bylo výstižnější, dle mého názoru, řazení mezi trestné činy obecně nebezpečné. Někteří autoři navrhuji zařazení úpravy nepřičetnosti, respektive důvodů vylučujících přičetnost, ihned za ustanovení o vině.⁸⁶

Název trestného činu opilství nebyl zvolen taktéž právě šťastně. Jednak v povědomí laické veřejnosti budí název ustanovení mylný dojem, že trestné je samotné opítí se. Název trestného činu opilství dále zcela neodpovídá jeho obsahu, opilství bývá vyvoláno požitím alkoholu, skutková podstata se však vztahuje i na pachatele, který si přivodil stav nepřičetnosti i vlivem jiných látek. Častější zřejmě totiž budou případy nepřičetnosti způsobené jinak než vlivem alkoholu, tedy vlivem jiných návykových látek. Teryngel navrhuje název „porušení chráněného zájmu v nepřičetnosti pod vlivem návykové látky“⁸⁷, což sice vystihuje lépe obsah skutkové podstaty činu, nicméně se mi zdá příliš krkolomný pro laickou veřejnost a zbytečně dlouhý. V teorii se objevily i další možnosti názvu jako „zaviněná nepřičetnost“ nebo „opojení“ nebo jakékoli spojení, které by odpovídalo německému „Vollrausch“. Navíc se jako problematická uváděla zaměnitelnost s bývalým trestným činem opilství podle § 201 trestního zákona před novelou zákona č. 175/1990 Sb., což už pro značnou časovou prodlevu považuji za překonané.

⁸⁶ Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství – 201a TZ, Kriminallistika, 2002, číslo 4, str. 277

⁸⁷ Teryngel, J. Návrat k „Rauschdeliktu“, Justičná revue, 1992, číslo 3, str. 27

Co se rozumí návykovou látkou, definuje ustanovení § 130 trestního zákona (ustanovení zcela shodné s předchozím ustanovením § 89 odst. 10 zákona č. 140/1961 Sb.). Jde o celou řadu látek, jejichž výčet je demonstrativní: jsou jimi alkohol, omamné látky a psychotropní látky a ostatní látky, které jsou způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo jeho sociální chování. Zde lze vznést výhradu, že název návyková látka implikuje, že jde o látku způsobilou vyvolat návyk, ale pod daný pojem se přitom řadí látky, které ani při opakovaném užití návyk nevyvolávají, přesto jsou způsobilé stav výše popsany vyvolat. Termín návykové látky tedy neodpovídá přesně svému obsahu, jeho alternativami mohou být „opojné látky“ nebo „psychoaktivní látky“. Další stále kritizovanou nedokonalostí právní úpravy je fakt, že pojem návykové látky, omamné látky se používají v několika zákonech s různým obsahem: jsou to zejména zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, č. 200/1990 Sb., přestupkový zákon, takže vzniká určitá duplicita právní úpravy a navíc se dané termíny setkávají s různým obsahem. Řešením by tak byla jednotná právní úprava, na kterou by mohl trestní zákon odkazovat.

Již dříve kritizovaný nedostatek spočívající v přílišné tvrdosti zákona (v 201a trestního zákona z roku 1961 byla horní hranice trestní sazby osm let) tak novým trestním zákonem odstraněn nebyl a byl naopak ještě více prohlouben zvýšením horní hranice trestní sazby na deset let. Toto zvýšení se promítne do nemožnosti uplatnit u jednotlivých trestných činů různé formy odklonů nebo alternativních trestů, což ve svých důsledcích vede k zosílení trestní represe. Pro mírnější variantu svědčí argument, že jde o jednání nezaviněné a samo přivedení se do stavu nepřičetnosti není trestné. Pro přísnější trestání by mohla svědčit skutečnost, že pachatel páchá čin ve stavu společensky odsuzovaném, který ukazuje, že pachatel nevede řádný život a mezi zaviněnou nepřičetností a činem jinak trestným lze vysledovat jistou souvislost. Podle mého názoru by měla být nejdůležitější skutečnost, že čin je páchán nezaviněně, a proto by měl pachatel být potrestán mírněji. Přísnější trest se mi jeví jako nespravedlivý a ztěžuje jeho nápravu. Vysoká horní hranice ukazuje záměr zákonodárce přihlížet i k závažnosti kvazideliktu, ač je nezaviněný, zejména k významu chráněného zájmu, který byl kvazideliktem dotčen. Důsledné respektování zásady odpovědnosti za zavinění by vedlo k názoru, že trest se má řídit jenom okolnostmi záležejícími ve

vyvolání stavu nepřičetnosti. Podle některých autorů je ovšem lpění na zásadě odpovědnosti za zavinění neopodstatněné a široké rozpětí trestní sazby může dobře odpovídat závažnosti spáchaného kvazideliktu (Langer).

Autor Říha navrhuje horní hranici snížit na pět let, protože pak by bylo možné za trestný čin opilství automaticky uložit trest obecně prospěšných prací, bylo by možné podmíněně zastavit trestná stíhání, schválit narovnání a o trestném činu by vždy rozhodoval samosoudce. Při současném znění zákona to je možné pouze tehdy, když trest za kvazidelikt je mírnější a splňuje kritérium maximální horní hranice trestu odnětí svobody tři roky. Nynější znění trestního zákona týkající se trestného činu opilství tedy značně omezuje použití alternativních trestů.

Český trestní zákon je jedním z mála zákonů, který upravuje výslovně problematiku *actio libera in causa*. O daném institutu se hovoří v souvislosti s ustanovením o nepřičetnosti a nikoli s opilstvím. Ostatně i komentář k trestnímu zákonu odkazuje u pojmu *actio libera in causa* na vysvětlivky k ustanovení o nepřičetnosti v § 26 trestního zákona.

trestný čin opilství dle ročenek Ministerstva spravedlnosti				
rok	2009	2008	2007	2006
201a celkem	83	78	102	101
z toho vliv alkoholu	52	54	65	53
odsouzeno	82	70	84	91
vliv alkoholu	52	48	54	49
vliv jiné návykové látky	6	3	3	5
recidivistů	8	4	18	15
ochranných léčení celkem	25	21	19	29
ochranná léčení protialkoholní	14	13	10	17
ochranná léčení protitoxikomanická	6	4	4	4
ochranná léčení ostatní	5	4	5	8

Závěr

Ze statistických přehledů vyplývá, že trestný čin opilství není příliš rozšířený. Přesto se při jeho řešení mohou vyskytnout zajímavé otázky.

Obecně je nepřičetnost pachatele považována za důvod k vyloučení jeho trestní odpovědnosti. V některých případech to ale neplatí. Společnost vnímá situace, kdy je pachatel nepřičetný bez svého přičinění, a situace, kdy se do stavu nepřičetnosti přivede například užíváním návykových látek, jako rozdílné. Je možné konstatovat, že užívání návykových látek je vnímáno jako činnost nepřijatelná. Proto se jeví rozlišení zaviněného a nezaviněného stavu nepřičetnosti jako oprávněné. Na závěr je tak třeba znovu upozornit na rozlišení nepřičetnosti způsobené návykovými látkami ve smyslu § 130 trestního zákona od nepřičetnosti zapříčiněné duševní nemocí. Abychom mohli tyto dvě situace rozlišit, musíme konstatovat, že přivedení se do stavu nepřičetnosti (ať již intoxikací nebo dlouhodobým zneužíváním těchto látek) je společensky nepřijatelné, naproti tomu, osoby trpící, nutno podotknout, že nezaviněnou duševní poruchou, zpravidla společnost pro jejich stav neodsuzuje.

Vzniká tak otázka, jak vyřešit otázku střetu principu odpovědnosti za zavinění a rozdílu mezi obecnou a zaviněnou nepřičetností. K tomu se navíc přidává skutečnost, že byt' ve stavu nepřičetnosti, porušil pachatel zájem chráněný společností. Domnívám se, že je na místě vyvodit trestní odpovědnost pachatele za čin spáchaný v zaviněné nepřičetnosti. Hlavním argumentem je pro mě porušení zájmu chráněného společností ve společensky nepřijatelném duševním stavu pachatele.

Koncepce plné trestní odpovědnosti odpovídá nejlépe požadavku ochrany společnosti. Jejím nedostatkem je skutečnost, že nerespektuje absenci zavinění u pachatele. Tento nedostatek je podle mého názoru podstatný. Tato koncepce totiž nečiní rozdíl mezi pachatelem, který zaujal vnitřní postoj k možnosti spáchání trestného činu v důsledku svého jednání, a toho, který jej nezaujal.

Koncepce trestání stavu nepřičetnosti je veskrze nedokonalá. Zájmem společnosti není totiž trestat stav nepřičetnosti (ať již samostatně nebo ve spojení se spácháním činu jinak trestného), ale právě protiprávní jednání ve stavu nepřičetnosti.

Třetí možností je koncepce „Rauschdeliktu“. K této koncepci se přiklonila i česká právní úprava v ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákona. Především je nutné

konstatovat, že při použití ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákona lze odpovědnost pachatele vyvodit bez větších komplikací. Orgány činné v trestním řízení musí jen prokázat, že pachatel se přivedl zaviněně do stavu nepřičetnosti a že v tomto stavu spáchal protiprávní jednání. Podoba právní úpravy je v těchto případech výsledkem kompromisu mezi respektováním zásady odpovědnosti za zavinění a mezi potřebou ochrany společnosti. Další otázkou zůstává vztah přivedení se do stavu nepřičetnosti a spácháním protiprávního jednání v tomto stavu. Přísně vzato není možné konstatovat, že mezi těmito dvěma částmi skutkové podstaty existuje vztah příčinné souvislosti. Lze ale využít toho, že určitý vztah mezi nimi existuje. Tento vztah je možné označit jako souvislost.

Ustanovení § 360 odst. 2 trestního zákona se zabývá situacemi, kdy pachatel již při přivedení se do stavu nepřičetnosti zaujímá ke spáchání protiprávního jednání v tomto stavu nějaký psychický vztah. Při řešení těchto situací se využívá institutů *actio libera in causa dolosa* a *actio libera in causa culposa*. Tyto instituty umožňují vyvodit trestní odpovědnost pachatele tak, jako by spáchal trestný čin ve stavu přičetnosti. *Actio libera in causa dolosa* se použije, jestliže se pachatel přivedl do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin. *Actio libera in causa culposa* se použije v případě, kdy si je pachatel vědom možnosti, že mu stav nepřičetnosti umožní porušit právem chráněný zájem. Lze tedy konstatovat, že *dolozní actio* se použije u úmyslných trestných činů a *kulpózní actio* u nedbalostních trestných činů.

Obě *actiones* by nebylo nutné podle některých autorů výslovně zakotvit v trestním zákoně, jejich zakotvení však lépe odpovídá trestněprávní zásadě *nullum crimen sine lege scripta* a pomáhá laické veřejnosti dostat do povědomí danou problematiku.

Primárně by se společnost měla zejména snažit o to, aby problémů způsobených v souvislosti se zneužíváním návykových látek ubývalo, aby byly důsledně dodržovány zákazy související s distribucí těchto látek a jejich porušování bylo důsledně potíráno.

Použitá literatura

Knižní zdroje:

- Nezkusil, J.: K odpovědnosti za trestné činy spáchané v alkoholovém opojení, Socialistická zákonnost číslo 5-6/1969
- Trestný zákon, Komentář, Osveta, Bratislava 1959
- Nezkusil, J. a kol.: Československé trestní právo, Svazek I. Obecná část. Praha: Orbis, 1976
- Císařová, D., Vanduchová, M.: Nepříčetný pachatel, příručka ministerstva spravedlnosti. Sv. 55, SEVT, a. s., Praha 1995
- Trestní zákon, Komentář, I. část obecná, Panorama Praha 1980
- Solnař, V.: Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonnosti. Stát a právo, 1965, číslo 11
- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 24. vydání, Linde Praha, Praha 2006
- Solnař, V.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, Academica, 1972
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, zvláštní část, 2. vydání, Linde Praha, Praha 2006
- Kratochvíl, V.: Trestní právo hmotné, Obecná část, 2. vydání, MU, Brno, 1996
- Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné, Obecná část, 3. přepracované a doplněné vydání, Brno, Masarykova universita v Brně, 2002
- Solnař, V. a kol.: Systém českého trestního práva, Novatrix, s.r.o., 1. vydání, Praha, 2009
- Knobloch, F., Knoblochová, J.: Soudní psychiatrie pro právníky a lékaře, Orbis, Praha, 1965
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné, I., Obecná část, Nakladatelství Hugo Grotius, Praha, 1992
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. 4. vydání, 2001
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Obecná část, 2. vydání, Linde Praha a.s., 2006

- Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Púry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné, 2. zvláštní část, 4. přepracované vydání, Praha, ASPI Publishing s.r.o., 2004
- Novotný, O., Dolenský, A. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Praha, ASPI Publishing s.r.o., 2004

Časopisy:

- Císařová, D.: Několik úvah nad § 201a trestního zákon, Bulletin advokacie, 1992, č. 5
- Teryngel, J.: Návrat k „Rauschdeliktu“, Justičná revue, 1992, č. 3
- Říha, J.: Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, Kriminallistika, 2002, číslo 4
- Říha, J.: Actio libera in causa (s přihlédnutím k německé nauce a praxi) – první část, Trestněprávní revue, 2006, číslo 2
- Říha, J.: Actio libera in causa (s přihlédnutím k německé nauce a praxi) – druhá část, Trestněprávní revue, 2006, číslo 3
- Dolenský, A.: Opilství, Bulletin advokacie, 1992, číslo 6
- Říha, J.: Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území, Trestní právo, č 4/2007
- Říha, J.: Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území, Trestní právo, č 5/2007
- Říha, J.: Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území, Trestní právo, č 6/2007
- Říha, J.: Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území, Trestní právo, č 7-8/2007
- Langer, P.: Trestný čin opilství (1. část), Bulletin advokacie, č. 2, 2005
- Langer, P.: Trestný čin opilství (dokončení 1. části), Bulletin advokacie, č. 3, 2005

Internetové zdroje:

- Lexicon of alcohol and drug terms published by the World Health Organization
- http://www.who.int/substance_abuse/terminology/who_lexicon/en
- <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/0001-09-2009-2500>
- <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145>

Zákony:

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; je-li v textu této práce použit pojem trestní zákon, rozumí se tím, pokud není uvedeno jinak nebo z kontextu neplyne něco jiného, tento zákon
- Zákon č. 117/1852 ř.z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927 a dalších předpisů
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 200/1990 Sb., přestupkový zákon, ve znění pozdějších předpisů

Seznam judikatury:

- Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 3 Tk 41/51, ze dne 7. 2. 1951 (č. 53/51 Sb. rozh.)
- Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, Sp. zn. TO V 579/50, ze dne 1. 1. 1951 (č. 29/51 Sb. rozh. tr.)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, Sp. zn. 1 Tz 88/56, ze dne 30. 3. 1956 (č. 59/1956 Sb. rozh. tr.)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, Sp. zn. 1 Tz 108/53, ze dne 20. 2. 1954 (č. 35/1954 Sb. rozh. tr.)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, Sp. zn. 11 To 73/92, ze dne 4. 6. 1992 (č. 22/93 Sb. rozh. tr.)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, Sp. zn. To 04/62, ze dne 4. 5. 1962 (č. 33/62 Sb. rozh. tr.)
- č. 46/1994 sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. To 19/73, ze dne 8. 6. 1973
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 9 Tz 216/2000, ze dne 19. 10. 2000

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006, ze dne 16. 11. 2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 2 Tzn 33/95, ze dne 4. 1. 1996
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 3 To 41/97, ze dne 4. 6. 1997
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006, ze dne 15. 11. 2006
- Rozhodnutí Krajského soudu v Karlových Varech, sp. zn. 3 To 53/57, ze dne 6. 2. 1957
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006, ze dne 15. 11. 2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR, sp. zn. 11 To 15/85, ze dne 18. 3. 1985
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 11 Tz 20/82, ze dne 21. 9. 1982 (50/1983 Sb. rozh.)
- stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR, sp. zn. Tpjf 70/76, ze dne 8. 6. 1977

The offence of intoxication - article § 360 of the criminal code

Resumé

This final thesis deals with the offence of intoxication, possible approaches on to how to punish such offenders whose insanity causes their intoxication. This thesis points out some of the difficulties that could occur while interpreting and applying the law, and is trying to suggest a solution that better corresponds with modern legislation and legal principles.

The offence of intoxication – article § 360 of the Criminal Code is actually a special offence based on a construction of the facts of the case, concept of Rauschdelikt. It was restored into our Criminal Code with the amendment of an Act in 1991, which replaced the previous full criminal liability of individuals who caused their insanity voluntarily.

The offence of intoxication is an important criminal law theory for its attitude to a “liability for fault” principle, which the criminal offence of intoxication "breaks through" and extends conditions of criminal liability itself. Insanity is generally considered a condition that relieves the perpetrator of criminal liability, but not in the case of the offence of intoxication. From society’s point of view it is considered enough to distinguish between the insanity caused by an inborn mental disease and insanity caused by another accidental way, which is opposite to insanity caused voluntarily while intoxicated. This situation is not accepted within society, it is denounced and therefore it cannot hold without being prosecuted.

The Rauschdelikt concept is considered a compromise that is accepted within society between methods of regulation possible. These are to lay down full criminal liability of an offender and on the other hand to release an offender of criminal liability for the crime committed in a state of voluntary insanity.

We have to distinguish between an offence of intoxication from ‘actio libera in causa’, and acting of your own free will as stated in the second paragraph of article § 360 of the Criminal Code. It affects situations when the offender intends to cause a state of insanity so that he can commit a crime. It is known as “drink to encourage one’s self”, then it affects the situation when the offender has caused his insanity neglectfully

and this negligence is just causing the state of insanity. That reflects on the cases of individuals who are conscious they are going to carry out an activity where care and vigilance is necessary and to which they are aware of. We can see a causal relationship here between causing a state of insanity and committing a crime. It is missing when exploring an offence of intoxication and this is what is legitimately criticised by some theorists.

Society should focus on preventive measures and battle against addictive substance abuse and against the potential danger of criminal offences being committed under the influence of these substances. Therefore people would be aware of the fact that an individual can commit a crime while intoxicated and being insane. The ideal situation would be that individuals avoid alcohol and other addictive substances because of this fact.

Klíčová slova

Zaviněná nepřičetnost, trestný čin, návyková látka, odpovědnost za zavinění.

Keywords

Voluntary insanity, criminal offence, addictive substance, liability for fault.